Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 237 ((17960). | 1988 оной октябриин 15, суббото | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОДО

СССР-тэ үндэһэ яһатанай хоорондохи харилсаануудые нарижуулан һайжаруулха талаар КПСС-эй ЦК-гай Пленум бэлдэхэ асуудалнуудые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро октябриин 13-да болоһон ээлжээтэ заседани дээрээ хаража үзэбэ. Хубилган шэнэдхэлгын, демократи үргэдхэлгын, хуулита гүрэн байгуулгын эрхэ байдалда манай олон үндэһэ яһатанай орондо энэ асуудалай онсо шухала удха шанартай байһаниинь онсолон заагдаба.

Совет засагай жэлнүүдтэ СССР-тэ национальна асуудал шиидхэхэ талаар түүхэтэ удха шанартай худэлмэри хэгдээ, нацинууд болон арад үндэһэтэдэй адли тэгшэ байдал туйлаха, арадуудай хоорондо аха дүү ёоной холбоо барисаа бэхижүүлхэ, ажалшадые интернациональна ёһоор хумүүжүүлхэ талаар ехэ дүнгүүд туйлагдаа гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Энэнь хадаа бүхы совет хүнүүдэй хуулита ёһоор омогорхохо зүйл болоно. Гэбэшье үндэһэй яһатанай хоорондохи харилсаануудай хүгжэлтэдэ шиидхэхээр болоһон үсөөн бэшэ асуудалнууд байн байн сугларһан байна. Туйлаһанаа түшэг болгон, үнгэрһэн жэлнүүдһээ һургаал абан, хубилган шэнэдхэлгын үедэ үндэһэ яһатанай хоорондохи харилсаануудые нарижуулан һайжаруулха бүхы худэлмэриие шэнэ хэмжээндэ гаргаха хэрэгтэй.

Бэе бэедээ туһалалсалгын ба хани нүхэсэлэй, социалис интернационализмын гол ёһонууд дээрэ, нацн болон арад үндэһэтэн бүхэнэй аша туһые хараада абан, совет федерацийн бодото тааруу байдал туйлаха, ямаршье үндэһэ яһанай байһанһаа дулдыдангүй, манай Эсэгэ ороной ямаршье булангда гэрээ байһан шэнгеэр хүн бүхэнэй мэдэрхэ ябадалые туйлаха гээшэ тон шухала. Гэхэтэй хамта, демократиие ба олондо мэдээсэхэ ябадалые демократиие эсэргүү зорилгоор хэрэглэхэ, манай хамтын интернациональна туйлалтануудай нэрэ хүндые бууруулха, үндэһэ яһатанай хоорондо хёмороо гаргаха али болохо һэдэлгэнүүд бүрүүшаагдана гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

Бүхэсоюзна XIX партийна конференциин политическэ заабаринуудай Пленумдэ бэлдэхэ бүхы худэлмэриин үндэһэ һууринь болохо ээргэтэй. Пленумдэ бэлдэхэ хэрэгтэ республикануудай партийна эдэбхитэдые, эрдэмтэдые, олониитые эдэбхитэйгээр хабаадуулха гэжэ дурадхагдаба.

Арадай хэрэглэмжын эд бараанай рознично сэнгүүдэй, мүн хүн зондо үзүүлэгдэдэг хангалгын тарифуудай талаар байдал хаража үзэгдэбэ. Зүбшөн хэлсэлгын үедэ арад зоной һуудал байдалые һайжаруулха, социальна үнэн зүб байдалай ба бүтээсэ ехэтэй ажал үрмашуулгын гол ёһонуудые бүри хүсэдөөр бэелүүлхэ зорилгонуудта харюусахаар рознично сэнгүүдэй политика үнгэргэлгын социально-политическэ болон экономическа шухала удха шанар онсолон тэмдэглэгдэбэ.

Бүтээн гаргадаг продукциин сэнгые дээшэлүүлжэ, мүн тэрэшэлэн хүн зоной хэрэглэдэг хямда эд бараа бүтээлгые хороожо, предприятинуудай финансова дүнгүүдые һайжаруулха, хангалгын рознично сэнгүүдые ба тарифуудые үндэһэ баримтагүйгөөр дээшэлүүлхэ ябадал зүбшөөхын аргагүй гэжэ тоологдобо.

Нютагуудта сэнгүүдэй политика үнгэргэхэ талаар горитой дүтүү дунданууд бии гээд союзна республикануудай Министрнүүдэй Советүүдэй, хүтэлбэриин нютагай зургаануудай анхарал хандуулагдаа.

Элдэб бүлэг хүн зоной, илангаяа олон үхибүүдтэй бүлэнэрэй, наһажаал ба шадал бэлэтай хүнүүдэй эрилтэнүүдые хараада абажа, элдэб янзын эд бараа бүтээлгые үрмашуулха, сэнгүүдэй ба олзо доходой хэмжээнэй хойноһоо хиналта шангадхаха зорилгоор ажахы эрхилэлгын онол арганууды улам нарижуулха талаар шухала хэмжээнүүдые абаха гээд Политбюро СССР-эй Министрнүүдэй Советдэ дурадхаба.

Худалдаа наймаанай ба ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай худэлмэриин хойноһоо, арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ байгууламжые предприятинуудай буридхэлгын хойноһоо, тэдэнэй шанарай хойноһоо, гүрэнэй ба кооперативна эмхи зургаануудай сэнгүүдэй гуримые хэр эзэргээр сахидаг байһыень олониитын зүгһөө хиналга эмхидхэхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлхэ тухай ВЦСПС-эй дурадхаануудые Политбюро дэмжэбэ. Эд хэрэглэгшэдэй бүлэмүүдые байгуулха энэ шухала хэрэгтэ профсоюзуудай эмхидхэхы үүргые эдэбхижүүлхэ үүсхэл дэмжэгдээ.

Совет Армида ба Далайн-Сэрэгэй Флодто сэрэгэй журам бэхижүүхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоолнуудые бэелүүлгын ябаса заседани дээрэ шэнжэлэгдэбэ. Һүүлэй үедэ сэрэгэй советүүдэй, комсодирнуудай, политорганууддай ба штабуудай зүгһөө сэрэгэй журам бэхижүүлхэ асуудалнуудта анхарал ехээр хандуулагдана гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Частьнууд болон подразделениинүүдтэ уставай гурим сахиха худэлмэри һайжаруулхын түлөө хүтэлбэрилхы командно-политическэ кадрнуудаа шангаар асуудадаг болоо. Коммунистнууд болон комсомолшуудай албанда, болоод ябадалда үзэгдэдэг дутуу дуйданууда партийна ба комсомолой организацинууд анхаралаа ехээр табина. Тиигэжэ гэм хэхэ ба хүүли бүдүүлигээр эбдэхэ ябадалнуудай тоо нэгэ бага хороһон байна.

Афганистанда интернациональна уялгаа дүүргэхэдээ, Чернобылиин атомна электростанци дээрэхи гэнэ уселай хойшолонгуудые усадхадаа, мүн бусад хүшэр хүндэ эрхэ байдалда совет сэрэгшэд шэн зорит гаргаһан, ушар ёһо мэдэхэ, журомтай байһанаа харуулһан байгаа.

Гэхэтэй хамта Армида ба Флодто сэрэгэй журам үндэһөөрнь бэхижүүлгые хангаха талаар КПСС-эй ЦК-гай табиһан гол зорилго удаанаэр шиидхэдэнэ гэжэ онсолон тэмдэглэгдэбэ. Сэрэгэй албанһаа хулжаха, сэрэгэй алба хаагшадай хоорондо уставаар харэлалгаһан харилсаануудые эбдэхэ, дайшалхы дежурстын дуримүүдые эбдэхэ ушарнууд, сэрэгэй дайшалхы техникын гэнэ усалда орохо ябадал һанаа ехээр зобооно. Политическэ ба сэрэгэй талаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ, илангаяа сэрэгэй алба хаагшадай дунда ябуулагдадаг худэлмэридэ ёһо тэдыса хэхэ ябадал зайсуулагдаагүй. Хүнүүдтэй харилсахын орондо олон тоото зүблеенүүдые үнгэргэхэ, захиралтанүүдые ба директивэнүүдые гаргаха, түсэбүүдые һанаанһаа абажа зохёохо ябадал үсөөн бэшэ.

Сэрэгэй журам бэхижүүлхэ талаар нэмэлтэ хэмжээнүүдые абаха эрилтэ Оборонын министерствын, Совет Армиин ба Далайн-Сэрэгэй Флодой Главна политическэ управлениин хүтэлбэрилгэшэдтэ КПСС-эй ЦК табиба. Арми болон Флодой шиидхэдэг зорилгонуудай ба тэдэнэрэй дайшалхы бэлэн байлгын шанарта муугаар нүлеөлдэг таарамжагүй ябадалнуудые үндэһеорнь усадхалгада гол анхаралаа хандуулха хэрэгтэй.

Коммунистнууд -хүтэлбэрилэгшэд, штабууд, политорганууд ба партийна организацинууд часть, подразделени бүхэндэ устав наринаар дүүргүүлхэ, сэрэгүудые хүтэлбэрилхэ, онол аргануудые эдэбхитэйгээр нарижуулха үялгатай. Бүхы янзын хумүүжүүлгын худэлмэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, хүнүүдтэ гол анхаралаа хандуулха шухала. Сэрэгэй алба хаагша бүхэнэй патриотическа үялгаяа гүнээгыгөөр ойлгохо, сэрэгэй тангаригай болон сэрэгэй уставай эрилтэнүүдые ушар ёһо мэдэнгээр ба жэнщэдгүй дүүргэхэ ябадал түйлаха. Албанда абтаха һаһанда үшөө хүреегүй, албанда абтаха һаһанай залуушуулые сэрэгэй бодото албанда бэлдэхэ асуудалнуудта анхаралаа ехээр табиха гээд нютагай партийна, совет органуудта, олониитын эмхинүүдтэ дурадхагдаа.

Армида болон Флодто социально-соёлой талаар тохёолдоһон гээгдэлые зайсуулха, сэрэгэй алба хаагшадые болон гэр бүлынхидыень материально-ажануудалай талаар хангалгые һайжаруулха хэмжээнүүдые бэелүүлхэ гэжэ хараалагдаба.

Албанай хэрэгээр СССР ерэхэ үедэнь Австриин Федеральна канцлер Ф. Враницкитай М. С. Горбачевой болон Н. И. Рыжковой хэһэн хөөрэлдөөнэй дүнгүүдые Политбюро һайшаагаа. Дэлхэйн ба Европын политикын асуудалнуудаар нэгэ нэгээ ойлголсодог байһыень, совет-австриин харилсаануудые саашадань үргэдхэхөөр эрмэлээдэг байһыень дээдэ тушаалтадай уулзалга харуулаа гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Эдэнь хадаа социальна ондо ондоо байгуулалгатай оронуудай хоорондохи хүршэ ёһоной харилсаанай жэшээ болоо.

Варшавада Москвагай үдэрнүүдые һайндэрлэгдэ хабаадахын тулада Л. Н. Зайковой Польшын Арадай Республика ошожо ерэлгын дүнгүүд хаража үзэгдөөд һайшаагдаба. Хубилган шэнэдхэлгын ба социалис шэнэдхэлгын дүй дүршэлөөр хоёр талын улам ехээр һонирходог болоһон тухай Польшын ниислэлэй коммунистнуудтай, олониитэтэй болоһон уулзалгануud гэршэлэнэ. Совет-поляк харилсаа холбоон саашадаашье һайнаар хүгжэхэ зэргэтэй.

Э. А. Шеварднадзиин албанай хэрэгээр Франци ошолгын дүнгүүд заседани дээрэ зүбшэгдэжэ һайшаагдаа. Совет-француз политическэ хөөрэлдөөнэй хэмжээе дээшэлүүлхэ, хоёр талын харилсаа холбоое нарижуулха хүсэлтэй байһаниинь президент Ф. Миттерантэй, Франциин гүрэнэй бүсад ажал ябуулагшадтай болоһон хөөрэлдөөнүүд элирүүлээ гэжэ тэмдэглэгдэбэ. М. С. Горбачев Ф. Миттеран хоёрой болохоёо байгаа уулзалгануud хадаа уласхоорондын хэрэгүүдтэ хоёр ороной бүтэмжэтэй харилсаа холбоо үргэдхэлгэдэ туһа болохо, элдэб һанбаринуудаар бэелүүлэгдэдэг совет-француз харилсаа холбоондо шэнэ политическэ эршэ олгохо эзргэтэй. Хоёр ороной хүтэлбэрилэгшэдэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаха асуудалнуудые һайнаар бэлдэхэ гэжэ даалгагдаба.

Коммунис партийн дотоодын ба гадаадын политикын бүсадшье зэрим асуудалнуудые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро хаража үзэһэн байна.

АБШАГАЙ АЖАЛАЙ ҮГЭСХЭЛДЭ

...ронгуудай хүн зоной, түрүүшын ээлжээндэ таряа...ператорнуудай удэр бүриин һанаа сэдьхэлые, хүсэл...а ээлжэ, үргэһэ нойрыень мартуулжа байһан ай...ын худэлмэри — ургаса хуряалга одоолшье түгэс...ана оробо.

...ньдэгээр, республикын ажахынуудта бүхыдөө ху...Өөтой 353,3 мянга гаран гектар таряанай 330,5 мян...гектарынь хадагдаад, тэрээнһээ 310 шахуу мянган ...хуряагдажа, сохигдожо, абтаад, хэдыхэн лэ удэ...ыри үлэбэ. Мүнөө үедэ Баргажанай, Яруунын, Ху...Хориин, Загарайн районуудтал һүүлшын хэдэ мян...ай ургаса хуряагдажа байна.

...ньдэгээр, ургаса хуряалга хэзээдэшье хүнгэн ...Байгашьегүй. Жэл бүхэндэ таряашад, механиза...ура бороотой үрдилдэн, түрүүшын нойтон саһан ...удэр һүниие илгангүй хүдэлжэ, носожо байһан ...ипуун сусал ходо татажа абаһандал адлаар ур...ороо хуряаха баатай болодог гүб даа.

...ршье ургаса хуряалгын үедэ байгаали, сагай ула...ан шалгалта тохёолдуулаа. Республикын бүхы ...ороо таряакай болон бусадшье ургамалнуудай ...ургаса гараһан аад, хүйтэбэр, шииг нойто ехэтэй ...илангаяа таряанай эдеэшэлгые хойшо татаа. ...ахынууд ургаса хуряалгадаа урда жэлнүүдэйхи...ыгуу неделеэр хожомдожо орохо баатай болоо ...ирэнэй хажуугаар бэлдхэлэй, ажалай эмхидхэ...ий муу байһан дээрэһээ таряа хадалга, хуряал...ргүүшээр һаһаһанда яашье хүрөөгүй байгаа.

...ньдэгээр хэлсэлгын үедэ арад зоной ...ньудэл бэйдалые һайжаруулха, со...циальна үнэн зүб байдалай ба бүтээсэ ехэтэй ажал үрмашуулгын гол ёһонуудые бүри хүсэдөөр бэелүүлхэ зорилгонуудта харюусахаар рознично сэнгүүдэй политика үнгэргэлгын социально-политическэ болон экономическа шухала удха шанар онсолон тэмдэглэгдэбэ.

...ньдэгээр, республикын ажахынуудта бүхыдөө ху...Өөтой 353,3 мянга гаран гектар таряанай 330,5 мян...гектарынь хадагдаад, тэрээнһээ 310 шахуу мянган ...хуряагдажа, сохигдожо, абтаад, хэдыхэн лэ удэ...ыри үлэбэ. Мүнөө үедэ Баргажанай, Яруунын, Ху...Хориин, Загарайн районуудтал һүүлшын хэдэ мян...ай ургаса хуряагдажа байна.

...ньдэгээр, ургаса хуряалга хэзээдэшье хүнгэн ...Байгашьегүй. Жэл бүхэндэ таряашад, механиза...ура бороотой үрдилдэн, түрүүшын нойтон саһан ...удэр һүниие илгангүй хүдэлжэ, носожо байһан ...ипуун сусал ходо татажа абаһандал адлаар ур...ороо хуряаха баатай болодог гүб даа.

...ршье ургаса хуряалгын үедэ байгаали, сагай ула...ан шалгалта тохёолдуулаа. Республикын бүхы ...ороо таряакай болон бусадшье ургамалнуудай ...ургаса гараһан аад, хүйтэбэр, шииг нойто ехэтэй ...илангаяа таряанай эдеэшэлгые хойшо татаа. ...ахынууд ургаса хуряалгадаа урда жэлнүүдэйхи...ыгуу неделеэр хожомдожо орохо баатай болоо ...ирэнэй хажуугаар бэлдхэлэй, ажалай эмхидхэ...ий муу байһан дээрэһээ таряа хадалга, хуряал...ргүүшээр һаһаһанда яашье хүрөөгүй байгаа.

...ньдэгээр хэлсэлгын үедэ арад зоной ...ньудэл бэйдалые һайжаруулха, со...циальна үнэн зүб байдалай ба бүтээсэ ехэтэй ажал үрмашуулгын гол ёһонуудые бүри хүсэдөөр бэелүүлхэ зорилгонуудта харюусахаар рознично сэнгүүдэй политика үнгэргэлгын социально-политическэ болон экономическа шухала удха шанар онсолон тэмдэглэгдэбэ.

Бүтээн гаргадаг продукциин сэнгые дээшэлүүлжэ, мүн тэрэшэлэн хүн зоной хэрэглэдэг хямда эд бараа бүтээлгые хороожо, предприятинуудай финансова дүнгүүдые һайжаруулха, хангалгын рознично сэнгүүдые ба тарифуудые үндэһэ баримтагүйгөөр дээшэлүүлхэ ябадал зүбшөөхын аргагүй гэжэ тоологдобо.

Нютагуудта сэнгүүдэй политика үнгэргэхэ талаар горитой дүтүү дунданууд бии гээд союзна республикануудай Министрнүүдэй Советүүдэй, хүтэлбэриин нютагай зургаануудай анхарал хандуулагдаа.

Элдэб бүлэг хүн зоной, илангаяа олон үхибүүдтэй бүлэнэрэй, наһажаал ба шадал бэлэтай хүнүүдэй эрилтэнүүдые хараада абажа, элдэб янзын эд бараа бүтээлгые үрмашуулха, сэнгүүдэй ба олзо доходой хэмжээнэй хойноһоо хиналта шангадхаха зорилгоор ажахы эрхилэлгын онол арганууды улам нарижуулха талаар шухала хэмжээнүүдые абаха гээд Политбюро СССР-эй Министрнүүдэй Советдэ дурадхаба.

Худалдаа наймаанай ба ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай худэлмэриин хойноһоо, арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ байгууламжые предприятинуудай буридхэлгын хойноһоо, тэдэнэй шанарай хойноһоо, гүрэнэй ба кооперативна эмхи зургаануудай сэнгүүдэй гуримые хэр эзэргээр сахидаг байһыень олониитын зүгһөө хиналга эмхидхэхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлхэ тухай ВЦСПС-эй дурадхаануудые Политбюро дэмжэбэ. Эд хэрэглэгшэдэй бүлэмүүдые байгуулха энэ шухала хэрэгтэ профсоюзуудай эмхидхэхы үүргые эдэбхижүүлхэ үүсхэл дэмжэгдээ.

Совет Армида ба Далайн-Сэрэгэй Флодто сэрэгэй журам бэхижүүхэ тухай КПСС-эй ЦК-гай тогтоолнуудые бэелүүлгын ябаса заседани дээрэ шэнжэлэгдэбэ. Һүүлэй үедэ сэрэгэй советүүдэй, комсодирнуудай, политорганууддай ба штабуудай зүгһөө сэрэгэй журам бэхижүүлхэ асуудалнуудта анхарал ехээр хандуулагдана гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Частьнууд болон подразделениинүүдтэ уставай гурим сахиха худэлмэри һайжаруулхын түлөө хүтэлбэрилхы командно-политическэ кадрнуудаа шангаар асуудадаг болоо. Коммунистнууд болон комсомолшуудай албанда, болоод ябадалда үзэгдэдэг дутуу дуйданууда партийна ба комсомолой организацинууд анхаралаа ехээр табина. Тиигэжэ гэм хэхэ ба хүүли бүдүүлигээр эбдэхэ ябадалнуудай тоо нэгэ бага хороһон байна.

Афганистанда интернациональна уялгаа дүүргэхэдээ, Чернобылиин атомна электростанци дээрэхи гэнэ уселай хойшолонгуудые усадхадаа, мүн бусад хүшэр хүндэ эрхэ байдалда совет сэрэгшэд шэн зорит гаргаһан, ушар ёһо мэдэхэ, журомтай байһанаа харуулһан байгаа.

Гэхэтэй хамта Армида ба Флодто сэрэгэй журам үндэһөөрнь бэхижүүлгые хангаха талаар КПСС-эй ЦК-гай табиһан гол зорилго удаанаэр шиидхэдэнэ гэжэ онсолон тэмдэглэгдэбэ. Сэрэгэй албанһаа хулжаха, сэрэгэй алба хаагшадай хоорондо уставаар харэлалгаһан харилсаануудые эбдэхэ, дайшалхы дежурстын дуримүүдые эбдэхэ ушарнууд, сэрэгэй дайшалхы техникын гэнэ усалда орохо ябадал һанаа ехээр зобооно. Политическэ ба сэрэгэй талаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ, илангаяа сэрэгэй алба хаагшадай дунда ябуулагдадаг худэлмэридэ ёһо тэдыса хэхэ ябадал зайсуулагдаагүй. Хүнүүдтэй харилсахын орондо олон тоото зүблеенүүдые үнгэргэхэ, захиралтанүүдые ба директивэнүүдые гаргаха, түсэбүүдые һанаанһаа абажа зохёохо ябадал үсөөн бэшэ.

Сэрэгэй журам бэхижүүлхэ талаар нэмэлтэ хэмжээнүүдые абаха эрилтэ Оборонын министерствын, Совет Армиин ба Далайн-Сэрэгэй Флодой Главна политическэ управлениин хүтэлбэрилгэшэдтэ КПСС-эй ЦК табиба. Арми болон Флодой шиидхэдэг зорилгонуудай ба тэдэнэрэй дайшалхы бэлэн байлгын шанарта муугаар нүлеөлдэг таарамжагүй ябадалнуудые үндэһеорнь усадхалгада гол анхаралаа хандуулха хэрэгтэй.

Коммунистнууд -хүтэлбэрилэгшэд, штабууд, политорганууд ба партийна организацинууд часть, подразделени бүхэндэ устав наринаар дүүргүүлхэ, сэрэгүудые хүтэлбэрилхэ, онол арганууды улам нарижуулха үялгатай. Бүхы янзын хумүүжүүлгын худэлмэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, хүнүүдтэ гол анхаралаа хандуулха шухала. Сэрэгэй алба хаагша бүхэнэй патриотическа үялгаяа гүнээгыгөөр ойлгохо, сэрэгэй тангаригай болон сэрэгэй уставай эрилтэнүүдые ушар ёһо мэдэнгээр ба жэнщэдгүй дүүргэхэ ябадал түйлаха. Албанда абтаха һаһанда үшөө хүреегүй, албанда абтаха һаһанай залуушуулые сэрэгэй бодото албанда бэлдэхэ асуудалнуудта анхаралаа ехээр табиха гээд нютагай партийна, совет органуудта, олониитын эмхинүүдтэ дурадхагдаа.

Армида болон Флодто социально-соёлой талаар тохёолдоһон гээгдэлые зайсуулха, сэрэгэй алба хаагшадые болон гэр бүлынхидыень материально-ажануудалай талаар хангалгые һайжаруулха хэмжээнүүдые бэелүүлхэ гэжэ хараалагдаба.

Албанай хэрэгээр СССР ерэхэ үедэнь Австриин Федеральна канцлер Ф. Враницкитай М. С. Горбачевой болон Н. И. Рыжковой хэһэн хөөрэлдөөнэй дүнгүүдые Политбюро һайшаагаа. Дэлхэйн ба Европын политикын асуудалнуудаар нэгэ нэгээ ойлголсодог байһыень, совет-австриин харилсаануудые саашадань үргэдхэхөөр эрмэлээдэг байһыень дээдэ тушаалтадай уулзалга харуулаа гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Эдэнь хадаа социальна ондо ондоо байгуулалгатай оронуудай хоорондохи хүршэ ёһоной харилсаанай жэшээ болоо.

Варшавада Москвагай үдэрнүүдые һайндэрлэгдэ хабаадахын тулада Л. Н. Зайковой Польшын Арадай Республика ошожо ерэлгын дүнгүүд хаража үзэгдөөд һайшаагдаба. Хубилган шэнэдхэлгын ба социалис шэнэдхэлгын дүй дүршэлөөр хоёр талын улам ехээр һонирходог болоһон тухай Польшын ниислэлэй коммунистнуудтай, олониитэтэй болоһон уулзалгануud гэршэлэнэ. Совет-поляк харилсаа холбоон саашадаашье һайнаар хүгжэхэ зэргэтэй.

Э. А. Шеварднадзиин албанай хэрэгээр Франци ошолгын дүнгүүд заседани дээрэ зүбшэгдэжэ һайшаагдаа. Совет-француз политическэ хөөрэлдөөнэй хэмжээе дээшэлүүлхэ, хоёр талын харилсаа холбоое нарижуулха хүсэлтэй байһаниинь президент Ф. Миттерантэй, Франциин гүрэнэй бүсад ажал ябуулагшадтай болоһон хөөрэлдөөнүүд элирүүлээ гэжэ тэмдэглэгдэбэ. М. С. Горбачев Ф. Миттеран хоёрой болохоёо байгаа уулзалгануud хадаа уласхоорондын хэрэгүүдтэ хоёр ороной бүтэмжэтэй харилсаа холбоо үргэдхэлгэдэ туһа болохо, элдэб һанбаринуудаар бэелүүлэгдэдэг совет-француз харилсаа холбоондо шэнэ политическэ эршэ олгохо эзргэтэй. Хоёр ороной хүтэлбэрилэгшэдэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаха асуудалнуудые һайнаар бэлдэхэ гэжэ даалгагдаба.

Коммунис партийн дотоодын ба гадаадын политикын бүсадшье зэрим асуудалнуудые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро хаража үзэһэн байна.

Худоо ажахын шэнжэлэл

ШАНАРТА—ШАНГА ЭРИЛТЭ

Намарай поли дээрэ таряа хуряаха харюусалгата худэлмэри шиидхэхы һаһадаа орожо, республикымнай колхоз, совхозуудай механизаторнууд, тоогой худэлмэришэд суглуулһанаа сэбэрлэжэ, хатаажа, гүрэндэ тушаажа туха сүлөөгүй ажаллана. Үнгэрһэн долоон хоногой туршада бэлэдхэлэй пунктда 12904 тонно шэнэ ургасын дээжэ тушаагдаа. Тиихэдэ энэ үе соо. Мухар-Шэбэрэй районой ажахынуудһаа 3446 тонно, Бэшүүрэй районой поли дээрэһээ 2122 тонно, Хэжэнгын районой таряашадай суглуулһан ургасаһаа 1235 тонно таряан гүрэнэй элеваторта оруулагдаа. Эдэ үдэрнүүдтэ республикымнай колхоз, совхозуудай таряашад ерэхэ жэлэй үрэнэ хүрэнгын орооһо сэбэрлэжэ хаахын хажуугаар гүрэндэ тушаагдаа таряагаа хатаажа, ГОСТ-ын эрилтэдэ хүргэжэ тушаана.

Үнгэрһэн үедэ ногооной витаминтай гурил үлүү ехээр нэмэжэ тушаагдаагүй гэхэ гү, али орэйдоол 300 тонно бэлэдхэгдээ. Хартаабха ехээр нэмэжэ тушаагдаагүй. Гол тулэб Загарайн, Захааминай, Ивалгын, Тарбагатайн районһоо хартаабха нэмэжэ абтаа. Овощ олон районуудһаа тушаагдажа захалба. Газаа хүйтэржэ захалһан эдэ үдэрнүүдтэ капуста, морхооб, свекло, малтажа суглуулха худэлмэри үргэнөөр ябуулагдажа эхилээ.

Газар таряалангай ургаса хуряажа гүрэндэ тушааха гээшэ намарай хэрюусалгатай худэлмэринүүдэй нэгэн мүнряагаа һалхитуулан хатаана. Зарим ажахынуудта обоолгодоһон таряа дороһоонь үлэлгэжэ хатааха хүсэтэй вентилятортай юрын тухаэрэлгэнүүдые шадамараар хэрэглэнэ.

Хартаабха, капуста болон огородой бусад ургаса эрэ Теэд продукцияа эрхим шанартайгаар гүрэндэ тушаахэ эрилтые наринаар бэелүүлхэ гээшэ ургаса үргуулагшадай нангин уялга.

Байгша ондо орооһо таряан шиигтэйгээр хуряагдажа байна. Тиимэһээ ехээр сугларжа, обоолгодоод байһан тарягаа сэбэрлэжэ хатаагаад тушааха гээшэ бүришье бэрхэтэй. Илангаяа нойтон таряа хатааха онһон машина, тухэрэлгэтүй ажахынуудта хүшэрхэн байдал үшарна. Эндэ тоогой худэлмэришэд газаа наратай сэлмэт байһанда таряан хатаһан зүб эрилтэ тэбигдадаг. Теэд бэлэдхэлэй эмхинүүдэй автомашинануудаар ажахынуудые хүсэд хангаагүйөө улэмжалан суглуулагдаһан хартаабха, морхооб, свекло, капуста поли дээрэ хэдэн үдэрөөр орхигдожо шанараа доошолуулна, гутана, үригдэнэ.

Мүнөө гүрэндэ газар таряалангай продукци тушаалга үргэлжэлһөөр. Эндэ гол зорилго юуб гэбэл, үргуулһанаа һайн шанартайгаар тушааха тэмсэлдэ бултадаа хабаадатсаха ёһотой.

РЕСПУБЛИКЫН РАЙОНУУДАЙ ГҮРЭНДЭ ОРООҺО ТАРЯА, ХАРТААБХА, ОВОЩ ТУШААХА ТҮСЭБЭЙ ДҮҮРГЭЛТЭ ТУХАЙ

1988 оной октябриин 10-най мэдээн

(Түсэбэй дүүргэлтэ процентээр).

Районууд	Орооһо таряан	Хартаабха	Овощ
Баргажанай	124	77	1
Бэшүүрэй	67	72	18
Эздын	69	195	28
Яруунын	—	89	58
Загарайн	—	82	9
Захааминай	—	88	25
Ивалгын	54	58	35
Кабанскын	62	53	31
Хэжэнгын	121	65	39
Хурамхаанай	1	37	1
Хяагтын	122	36	7
Мухар-Шэбэрэй	35	78	15
Прибайкалиин	—	46	14
Хойто-Байгалай	—	2,6 дахин	74
Сэлэнгын	96	72	22
Тарбагатайн	10	61	14
Түнхэнэй	12	89	34
Хориин	58	54	19
Республикэ бүхыдөө	61	65	20

КАНДИДАДТАЙ УУЛЗАБА

Манай республикын Эздын һүнгуулиин округһоо РСФСР-эй Верховно Соведэй депутедта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшэ Сергей Николаевич Булдаев Закаменск хотын районой ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэдтэй соёлой байшан соо уулзаба.

Депутадта кандидадай этигэмжэтэ нюур, Эздын комбинадай электро-техническэ түбэй лабораториин начальник Е. А. Гаврилин кандидадай намтар, ниитын ажал ябуулга тухай хөөрэжэ үгэһэн байгаа.

Удаань үгэ хэлэһэн Закаменск хотын 3-дахи дунда һургуулиин багша С. П. Логинова, хилээмэнэй заводой үйлэдбэриин начальник В. В. Слепова, Далахайн совхозой һаалишан Л. Ч. Бажеева, Мэлэ-Бортын сомоной Советдэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Н. Данжалов, Санага һууринда ажаһуудаг пенсионер Р. Д. Зундуев, Енгорбойн совхозой парткомой секретарь Ф. Л. Митронов, КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь В. Д. Порхоев өөһэдынгөө округһоо Россин Федерациин Верховно Соведтэ дэбжүүлэгдэһэн С. Н. Булдаевай кандидатурые һайшаан дэмжээд, һунгалтын удэр нэгэн һаналтайгаар тэрэнэй түлөө дуугаа үгэхыень уряалаа.

Депутадта кандидадта олон захяанууд үгтэһэн байна. Жэшээнь, Закаменскда һургуулинууд дуталдана. Тиимэһээ эндэ үшөө нэгэ һургуулиин байшан бариха, мүн 2-дохи һургуулида заалгалаа гэрэй барилга түгэсхэхэ. Городто гэр. байра абаха ээлжээндэ мүнөө 1500 булэ байна. Тэдэнэй дунда олон багшанар бии. Ээлжээндэ байгшадые гэр байраар түргэн хангахын тула юһэн дабхар гэрнүүдые бариха. Районой түбтэ мүнөө болотор автовокзал үгы. Хилээмэнэй завод хөөрдохи табан жэлэй һэльбэн шэнэлэгдэһэн нэрэтэй. Тэрэниие дары түгэсхэхэ шухала. Мүн энэл предприятида электрын эршэ хүсэ дамжуулха 6 киловольтын лини бариха. Утаата—Далахай, Баян-Гол—Мэлэ, Закаманск — Нурта гэһэн харгынуудые тус тус ажахынуудай мэдэлһээ гаргажа, ДРСУ-да дамжуулха. Юундэб гэхэдэ, совхозуудта харгы заһабарилгада мүнгэн зөөришье, техникэшье үгы бшуу. Бага һууринуудай тоодо ородог Далахайе нэргээн хүгжөөхэ. Далахайн совхозой малай 40 байрануудай 13-дань электрын эршэ хүсэн дамжуулагдадаггүй. Нэгэшье зуһалангынь эршэ хүсөөр хангагданагүй. Оронгодой гэһэн хадын горхон дээгүүр хүүргэ бариха. Мэлэдэ соёлой байшан, 8-жэлэй һургуули, Санагын совхоздо мастерской бодхоохо. Закаменскын продснабай, райпогой хүргэдэг тухөөрэлгэнүүдые үргэдхэхэ гэхэ мэтэ захяанууд кандидадта үгтөө.

Түгэсхэлдэнь үгэ хэлэһэн Буряадай АССР-эй Эздын 865-дахи округһоо РСФСР-эй Верховно Соведэй депутадта кандидат Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев үзэүлһэн этигэл найдабариинь түлөө суглараашадта баяр хүргөөд, 12-дохи табан жэлэй түсэбүүдые дүүргэхэ талаар республика дотор абтажа байһан хэлжээ ябуулганууд тухай хөөрэжэ үгөө. Эдеэ хоолой программые дүүргэлгэдэ тэрэ онсо анхаралаа хандуулһан байна. Үзэүлһэн этигэл найдабари, та бүгэдэнэй үгэһэн захяануудые дүүргэхын тула бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэб гэжэ депутадта кандидат найдуулаа.

Тэрэл үдэртөө С. Н. Булдаев Хомни һууринда һунгагшадтай уулзаба.

Н. ШАБАЕВ,
манай корр.

Буряадай литература, искусствын үдэрнүүд Захааминай райондо мүнөөдэр эхилхэнь

ДОЛООН ХОНОГТО ҮРГЭЛЖЭЛХЭ

Мүнөөдэр, октябриин 15-да, Захааминай райондо Буряадай литература, искусствын үдэрнүүд эхилхэнь. Оронойнгоо Эдеэ хоолой программые бэелүүлхэ, мүн арадай ажахын һалбаринуудые хубилган шэнэдхэхэ хэрэгтэ энэ хадата нютагай ажалшадай оруулжа байгаа хубита яһала ехэ юм.

**Республикын литература, искусствын үдэрнүүдтэ Улаан-Удэ хотоһоо хамта дээрээ 120 гаран хүн Захааминай райондо ерэбэ. Энэ хадаа Буряадай Уран зохёолшодой, Уран зураашадай, Композиторнуудай холбоонуудай, музейнүүдэй түлөөлэгшэд, ансамбльнууд

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ТООСООН БА ҺҮНГАЛТА

ШҮҮМЖЭЛХЫ ЁҺООР

Хэжэнгын районой Чисаанын совхозой хоёрдохи отделени болохо Михайловка тосхоной 27 коммунистые нэгэдүүлһэн партийна организацида тоосоото-һүнгалтын суглаан болоҗо үнгэрбэ. Энэ организациин секретарь байһан нютагай сортучастогые эрхилэгшэ дээдэ эрдэмтэй агроном Н. П. Одарюк, партийна организациин бюрогой гэшүүн байһан отделениин хонишодой бригадын бригадир А. К. Елистратов хоёр нютагайнгаа коммунистнуудай найдабари бэелүүлжэ шадаагүй байһанаа энэ үдэшэ түрүүшынхиеэ мэдэржэ, ехэхэн һургаал абаба. Юундэб гэхэдэ, шэнээр һүнгалгаха бюрогой гэшүүдтэ кандидадуудаар нюуса һүнгалтын списогтэ оруулагдаашье һаань, тэдэ хоёрой түлөө коммунистнуудай ехэнхинь дуугаа үгоогүй байшоо. Нютаг дээрээ яала мэдээжэ хүнүүд байһан аад, яахадаа коммунистнуудай найдабарида хүртэбэгүй гээшэб?

Николай Павлович Одарюк энэ нютагта түрөөгүйшье һаа, һүүлшын арбан хоёр жэлэй хугасаа соо Чисаанын сортучастогые даажа, район соогоо орооһото ургамалнуудай ургаса дээшэлүүлхэ талаар яһала хэрэгтэй хүдэлмэри ябуулжа байдаг хүн. Өөрынгөө хүдэлмэриин дүнгүүд тухай районой али олон суглаан болон семинарнууд дээрэ хөөржэ үгэдэг, газетын хуудаһануудта хирэ-хирэ болоод лэ «Мэргэжэлтын зүбшэл» гэһэн нинтэ гаршаг дөго һонирхолтой статьянуудые толилуулдаг заншалтай.

Тиихэдэ Александр Карпович Елистратов энэ нютагай хүн, далаад онуудта отделениингээ тракторно-тарыан ажалай бригадые шадамар бэрхээр хүтэлбэрилжэ, жэлһээ жэлдэ баян ургаса хуряажа абадаг байһан юм. Энээнэйнгээ түлөө Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаа һэн. Удаань олон жэлдэ отделениие эрхилэгшээр хүдэлөө. Чисаанын совхоздо отделениүудые үгы хэжэ, ажалай цехоөэ гуримда ороһонһоонь хойшо тэрэ хонишодой бригадын бригадир болонхой.

Дээрэ табигдаһан асуудалдаа харюу олохын тула суглаан дээрэ үгэ хэлэһэн коммунистнуудай болон партийнабшэ эдэбхитэдэй һанамжа, дурадхалнуудые шагная.

КПСС-эй гэшүүн, механизатор **А. Афанасьев:**

— Эгээ мүнөө үедэ хубилган шэнэдхэлгэ тухай ехэхэн хөөрэлдөөнүүд хаа хаанагүй болоно, харин манай тосхондо, тусхайлбал, совхозой хоёрдохи отделенидэ тиимэ ехэ хубилалтануудай болоҗо байһые харанагүйб. Манай механизаторнууд хэхэ ажалаа бэелүүлжэ шадахал юм аабза, энээндэ тиитэрээ һанаагаа зоболтогүй, бидэ подрядай гуримаар хүдэлнэбди. Харин манай һанаагаа зобохо юумэн олон лэ болоҗо байнхай. Жэшээлбэл, отделенидэ үбһэ хадагалха сарай бариха тухай хоёр жэл соо хоохон хөөрөлдөөнүүд болоно. Барилгын материал дуталдана гэжэ шалтаг урдаа баряад, хэншье энээн тухай һанаата болоногүй. Һүүлэй гурбан жэлдэ нютагтамнай социально-соёлой барилганууд огто хэгдэнэгүй. Парторганизациин бюрогой гэшүүд, тэрэнэй секретарь Одарюк гэгшэд энэ талаар хургаашье хүдэлгөөгүй байһаар.

Партийнабшэ эдэбхитэн, механизатор **П. Афанасьев:**

— Өөрынгөө нютагай тухэл шарай һайжаруулха, эндэ барилга хэхэ талаар манай коммунистнууд, нэн түрүүн тэдэ-ниие ударидаха уялгатай байһан нүхэр Одарюк, юрэдөө, юумэ хэнэгүй хэбэртэй. Жэшээнь, Михайловка Чисаана хоёрые холбодог сэхэ харгы заһабарилха тухай хэдэн жэлдэ ярилдана гээшэбибди, хэлэхын аргагүй. Энэ хура бороотой зун тэрэ харгыда гараханьшье аюултай байгаа. Өөрын хүнгэн машинатай хүнүүд арба гаран модоной зай юу тоохоб, тойруушье һаань, городой гол харгыгаар гүйлгэлдөө юм аабза. Харин иимэ аргагүй зонуудта хүндэл байна даа. Тоэдшье мүнөө салин хүлһэеэ совхозой түб Чисаана ошожо, сберкассаһаа абадаг болобобди, бүришье болёобди, 1—2 удэр гээхэ ушаннууд эхилэнхэй. Арай гэжэ ошоходош сберкасса хаалгатай байха. Үгы һаа, мүнгэн үгы гэхэ. Совхозой кассирые хүлеэгээд, амар һуудаг сагнай болёо, яяр яндан харгымнайшье хуушанайхяараа үлэнхэй. Хүнүүд тухай нэгэ бага бодомжолдог болоё.

Партийн гэшүүн Дээдэ-Худанай дунда һургуулиин директор **В. Е. Балашова:**

— Олон жэлдэ эндэ хүдэлжэ байһан хүн хадаа нютагайнгаа хүн зониие һайн мэдэхэ байхаб. Мүнөө хэн нэгэнэй ямар байдалда байдагыеньшье мэдэхэб. Нютаг дээрэмнай үхи хубүүдээр олон ганса эхэнэрнүүд яһала олон. Тэдэнэй хажуугаар бирагүйшэг гэр бүлэшье дайралдаха, тиимэшүүл имагтал үхи хүбүүдээ һайнаар хүмүүжүүлдэггүй, архи тамхи намнадаг. Энэ хэрэгтэ манай партийна организаци анхаралаа огто хандуулнагүй. Хүн зоной дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулаагүй байгаад, хүнүүдэй хоорондохи харилсаа, нүхэсэл бэхижүүлхэ, нютагай али олон асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хүнүүдэй үүргэ, харюусалга дээшэлүүлгэ тухай мүнөөдэр хөөрэлдөһэнэй хэрэг би гээшэ гү?

Энэ нүхэдүүднай тон зүб хэлэ гээд һанагдана. Эдэ хадаа партийна бюрогой хүдэлмэриин түрүүшын ээлжээнэй дутагдалнууд гээшэ. Энээндэ Н. П. Одарюк, А. К. Елистратов хоёр зэмэтэй. Харин хоёрдохи дутагдалынь юун болоноб?

Коммунист А. К. Елистратовай хүтэлбэрилдэг хонишодой бригадынхид мүнөө жэлдэ һанаһанда хүрэжэ хүдэлөогүй. В. Овчинников, П. Нестеров, В. Иванов гэгшэд булгадаа партиин гэшүүд, тиигэбэшье, һайн дүнгүүдые туйлажа шадаагүй. Эндэ нэгэшье хонишон-зуутан үгы.

— Хонин ажалда хүдэлхэ мүртэй хүнүүд олдоногүй,— гэжэ **А. К. Елистратов** партийна суглаан дээрэ хэлээ.— Булычевые хонишоноор томилһомнай мүртэй юумэ хэнэгүй, хододоо ошожо, һэрюулхэ ушартай болоноб.

Энэ нилээд томо тосхондо хонишон болохо хүн үгы болонхой гээ һаа, алдуу болохо. Эндэ шэнэ тушаалдаа голонгёор хандаһан гү, али хамаг юумэ совхозой дирекци шиидхэхэ гэжэ бодомжолһон нүхэр Елистратов өөрөөл гэмтэй.

Михайловкын һүнэй фермые коммунист В. П. Климов хүтэлбэрилнэ. Хамтын подрядай ёһо гуримда ороһон нэрэтэй. Тус коллектив энэ жэлдэ ехээр гээгдэжэ ябана. Байгша оной найман һарада тус фермынхид үнөэн бүриһоо 1526 килограмм һүүгэ гаргаа. Харин тихэдэ энэл совхозой Булагай болон Үлзытын фермынхид энэ хугасаа соо туд тудтаа 2340 ба 1776 килограмм һүүгэ гаргаад байна. Совхозой гурбан фермэнүүдэй эрхэ байдал, оньһон түхеэрэлгэнүүд, бэлшээриин газарнууд юугээрээшье илгаагүй, тон адли гэхэдэ болохо. Харин хүнүүдэй хүдэлмэридөө хандаса, энэ талаар фермэнүүдые эрхилжэ байһан хүнүүдэй хүтэлбэрилхы, хүмүүжүүлхы шадабари ондоо байна. Михайловкын фермые толгойлжо ябаһан коммунист В. П. Климов бодото ээзн байһанаа ажалаараа үшөөл харуулжа шаданагүй гээшэ.

Хонин ажалые саашадань хүгжөөхэ, һү үйлэдбэрилгэ эрид дээшэлүүлхэ талаар эмхидхэлэй болон политическэ хүмүүжүүлгын ажал ябуулжа шадаагүй ушар отделениин партийна организациин, тэрэниие ударидажа ябаһан Н. П. Одарюк, А. К. Елистратов хоёр зэмэтэй. Харин хоёрдохи дутагдалынь юун болоноб?

Иигэжэл хүнүүд нүхэдэйнгөө найдабариһаа гарадаг аабза. Энээниие Михайловкада үнгэрһэн тоосоото-һүнгалтын суглаан эли тодоор гэршэлжэ үгэбэ.

Эдэ бүхы асуудалнуудые шиидхэхэ, илангаяа, социально-соёлой барилга ургэнөөр ябуулха хэрэгтэ, мүн совхозой дирекциин (директор Д. П. Суворов), парткомой (секретарь Л. Л. Дамбуев), Дээдэ-Худанай сельскэ Советэй гүйсэдкомой (түрүүлэгшэ И. Н. Рубцов) зүгһөө бага анхарал хандуулагдана гэжэ мүн лэ суглаан дээрэ тэмдэглэгдээ. Үнэхөөрөөшье, һүүлшын хоёргурбан жэлдэ энэ Михайловка тосхондо нэгэшье томо барилга хэгдээгүй. Харин энэ үедэ совхозой түб Чисаанада, багахан Булаг тосхондо ехэ олоор гэр байранууд баригдана.

Ушар иимэһээ һүүлэй жэлнүүдтэ олон гэр бүлэ эндэһээ хүршэ нютагуудта, аяар холын Амурска область хүрэтэр зөөжэ ошоһон байна.

Энэ нютаг үзэсхэлэн һайхан газарта оршодог. Тиимэһээл саашадаа Михайловка тосхониие болбосон түхэлтэй нютаг болгожо, социально-соёлой барилга ургэнөөр ябуулха аргатай болохын тула нютагай коммунистнууд, эдэбхитэд эндээ амяараа совхоз бии болгохо асуудал хаража үзэхыень КПСС-эй райкомдо, районно Советэй гүйсэдкомдо хандаха гэһэн шиидхэбэри партийна суглаан дээрээ баталан абаба.

Тус суглаанай хүдэлмэридэ КПСС-эй райкомой нэгэдэхи секретарь **К. Д. Лубсандоржиев** хабаадажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Партийна организациин партбюро шэнээр һүнгадаа гэжэ энэ статьягай эхин дээрэ хэлэгдээ һэн. Тэрэнэй секретаряар совхозой эбэртэ бодомал ажал эрхилхэ талаар эрдэмтэ-зоотехник **М. Д. Мясников** һүнгадаба.

Л. ГОМБОЕВ,
«Хэжэнгын гол» газетын редакторай орлогшо.

ПРОПАГАНДИСТНУУДАЙ СЕМИНАР

Байгша ондо ажалшадай политическэ ба экономическа һуралсалай жэл республикын хото городуудта октябриин 17-до, хүдөө нютагуудта ноябриин 1-дэ эхилхээс байна гээшэ. Тиимэһээ мүнөө үедэ партиин райкомууд, болон горкомууд дүрсэгдгша һуралсал эмхидхэхэ, түрүүшын хэшээлнүүдэй бэлэдхэлэй хүдэлмэри түгсэхэжэ байнхай.

Үржадэр КПСС-эй обкомой Политическэ гэгээрэлэй байшангай Ехэ зал соо Улаан-Удэ хотын партийна организациинуудай пропагандистнуудай түрүүшын семинар болобо.

Партиин Улаан-Удын горкомой секретарь **Р. Р. Хориноева**, тус семинар нээхэдээ, ороло үгэ соогоо һуралсалай нёдондо жэлэй зарим тэды дүнгүүд болон мүнөө жэлэй гол шухала зорилгонууд дээрэ онсолон тогтоһон, ехэнхи анхаралаа хандуулха асуудалнуудые заажа үгэһэн байха юм. Республикын ниислэл хотын парторганизациинуудта эмхидхэгдэһэн политическэ ба экономическа 900 шахуу һүргуулли ба семинарнуудта 28 мянган коммунистнууд болон партийнабшэ хүнүүд һурадаг байна гэжэ тэрэ мэдүүлбэ. Пропагандистнуудай мэргэжэл шадабари, эрдэм мэдэсэ дээшэлүүлхын тула саг үргэлжын һуралсал эмхидхэгдэнэ, тиихэдээ арадай эмхахын һалбариннуудай илгаа хараада абтана. Нёдондо жэлдэ дунда һургуулиннуудай, элүүрые хамгаалгын, худалдаа наймаанай ба хүн зоной ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгын эмхи зургаануудай пропагандистнуудай семинар хүдэлөө юм. Харин мүнөө соёлой ба искусствын эмхи зургаануудай, барилгын эмхинүүдэй, тусхай дунда ба дээдэ һургуулинуудай пропагандистнар энэ семинарта суглараа гэжэ Р. Р. Хориноева мэдүүлбэ. Иимэ һуралсал тусхай түсэбэй ёһоор, саг сагтаа үнгэргэдэжэ байха юм гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

КПСС-эй Улаан-Удын горкомой нэгэдэхи секретарь, партиин Бүхсоюзна XIX конференциин делегат **П. А. Чукреев** пропагандистнуудай урда «КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ, хубилган шэнэдхэлгын теори болон практикада Бүхсоюзна XIX партконференциин оруулһан ехэ хубита» гэһэн лекци үншаһан байна. Тиихэдээ гол анхаралаа XIX партконференциин резолюциинүүдые бэелүүлхэ, городой социально-экономическа хүгжэлтэ түрэгдхэхэ, хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулха асуудалнуудта тэрэ хандуулаа. Шагнагшадай олон тоото асуудалнуудта харюу үгөө.

Һүүлээрнь Зүүн Сибириин технологическа институдай доцент, философиин эрдэмэй кандидат **В. С. Ханташкеев** ороной политическэ системын реформо тухай лекци үншаһан байна.

Семинарта хабаадаһан республикын арадай эрдэм һуралсалай министр **П. Ф. Бардаханов**, тэрэнэй нэгэдэхи орлогшо **П. П. Ефимов** асуудалнуудта харюусаба.

ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ ХИНАЛТА ЭДЭБХИЖҮҮЛХЭ

«Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой болон хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэнүүдые хангалгын предприятинуудай, эмхинүүдэй хүдэлмэриие профсоюзуудай зүгһөө хүдэлмэришэдэй хинаха хэрэгшангадахаа талаар бэелүүлэгдэхэ хойшолуулашагүй хэмжээнүүд тухай» ВЦСПС-эй Президиумэй тогтоол «Труд» газетын сентябриин 27-ной номерто толилуулдоо һэн.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа, эдеэ хоол бүтээн гаргалгын зарим тэды ехэ боложо, ажаһуудал хангалгын албанай үргэдэжэ байбашье һаань, худалдаа наймаанай болон ажаһуудал хангалгын дүримүүдэй эбдэгдэдэг дээрэһээ ажалшадые промышленнна болон эдеэ хоолой эд бараагаар, ажаһуудалайнь талаар хангалгын байдал һүүлэй үедэ муудаа гэжэ тогтоол соо тэмдэглэгдэнэй байна.

Үдэр бүриин хэрэглэмжын эд бараанай ба эдеэ хоолой, удаан хэрэглэгдэдэг эд бараанай худалдалга эмхидхэлгэдэ, үйлэдбэри дээрэ халуун эдеэ бэлдэлгэдэ, хүн зондо шухала хангалга дүрадхалгада үзэгдэһэн горитой дутагдалнууд нэн түрүүн хайша хэрэг, албан хойрог ябадалһаа, эд бараа, эдеэ хоол далдалха баримтануудһаа, үнэтэйгөөр худалдаха ба хулууха, хадагалха ба транспортаар зөөхэ үедөө ехэ хэмжээгээр гутааха ба дутааха ябадалнуудһаа уламжална гэжэ энэ байдалые шалгалга, түбэй болон нютагай зургаануудта, ВЦСПС-тэ, олондо мэдээсэл тараадаг органуудта эрхэтэдэй хандалганууд гэршэлнэ.

Үйлэдбэри дээрэ халуун хоол эмхидхэлгые һайжаруулха, худалдаа наймаа болон ажалшадай ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдэй хангалгые үргэдхэхэ асуудалнуудта предприятинууд болон эмхинүүдэй профсоюзай комитедүүд ёһотой анхаралаа хандуулнагүй, энэ талаар бии байгаа дутагдалнуудые усадхаха тухай ажаглалганууд болон эрилтэнүүдые ханганагүй гээд тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Иимэ байдалай тохёолдоод байһан ушарые гуримшуулхын, энэ хүдэлмэридэ ажалшадые олоорнь хабаадуулхын тулада эрид хэмжээнүүд абтаха ёһотой гэжэ ВЦСПС-эй Президиум тоолоно.

Үйлэдбэриин болон бараанай, эдеэ хоолой хубаарилгын хиналта ниитэ олоной, бүгэдэ арадай, һайн дуранай, революционно эдэбхитэй, олон миллион хүдэлмэришэд ба таряашадаар дэмжэгдэнэн хэрэг байха ёһотой гэжэ В. И. Ленин нэгэнтэ бэшэ тэмдэглэдэг байгаа.

Тиимэһээ ВЦСПС-эй Президиум ажалшадай аша туһада, социальна талаараа үнэн зүб байдалые батадхахын тулада худалдаа наймаанай ба ниитын эдеэ хоолой, ажаһуудал хангалгын албанай ажал ябуулгын хойноһоо үдэр бүриин, ёһотойл ниитэ олоной хабаадалгатай хүдэлмэришэдэй хиналта бии болгохо гээшэ яахын аргагүй шухала гэжэ тэмдэглээ.

Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой ба ажаһуудал хангалгын предприятинууд ба эмхинүүдэй хүдэлмэриие хүдэлмэришэдэй хиналта доро абаха талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые хараалхыень ВЦСПС-эй Президиум предприятинууд болон эмхинүүдэй профсоюзай советүүд болон комитедүүдые уялгалһан байна.

Дээрэ дурдагдаһан тогтоол соо хараалагдаһан хэмжээнүүд худалдаа наймаа эмхидхэлгэдэ, үйлэдбэри дээрэ халуун хоол бэлэдхэлгэдэ, ажалшадай ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгада бии байгаа горитой дутагдалнуудтай эрид шууд, эбсэшэгүйгөөр тэмсэлдэ шэглүүлэгдэнхэй.

Тус тогтоолые бэелүүлхэ талаар Буряадай профсовет суглаа үнгэргөө. Республикымнай Худалдаа наймаанай министерствын, Министрнүүдэй Советэй дэргэдэхи Ниитын эдеэ хоолой управлениин, Буркоопсоюзай, Буряадай территориальна гэр байрын-коммунальна ажахын үйлэдбэриин нэгэдэлэй хүтэлбэрилхы тушаалтад, предприятинууд болон эмхинүүдэй профкомуудай түрүүлэгшэнэр тус суглаанда урригдажа, ВЦСПС-эй секторые даагша нүхэр В. Ф. Шаткинай тус тогтоолой үндэһөөр профсоюзай комитедүүд болон советүүдэй урда ямар зорилгонуудай табигдаад байһан тушаа мэдээсэл шагнаһан байна.

КПСС-эй Буряадай обкомой таһагые даагша В. Ф. Подлесное, республикын профсоюзуудай советэй түрүүлэгшэ Н. А. Розанов суглаанда хабаадажа, үгэ хэлээ.

В. ТОКТОХОЕВА,
манай корр.

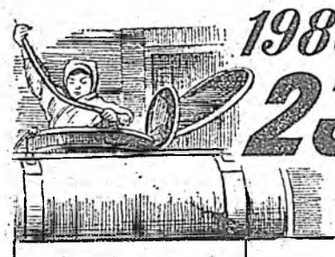

1988 ондо үнеэн бүриһөө 2300 килограмм һү һаахын Түлөө!

1988 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 10-най МӨДӨӨ

РАЙОНУУД	Һаагдаһан һүн (килограммаар)		
	Жэлэй эхинһээ хойшо үнеэн бүриһөө	Нёдондонойхитой жэшээлхэдэ (+) ба (—)	Мүнөө үнеэн бүриһөө сүүдхэдэ
Кабанскын	2410	+236	6,0
Прибайкалиин	2367	+362	5,9
Ивалгын	2192	+119	6,4
Хойто-Байгалай	2168	— 96	6,4
Хориин	2004	+162	4,2
Загарайн	1993	+176	5,0
Мухар-Шэбэрэй	1694	+246	5,4
Тарбагатайн	1942	+ 53	5,6
Түнхэнэй	1902	+122	4,1
Зэдын	1853	+171	5,7
Сэлэнгын	1829	+ 49	4,4
Баунтын	1811	+124	4,0
Яруунын	1788	+200	4,4
Бэшүүрэй	1718	+ 51	4,9
Хэжэнгын	1693	+337	3,9
Хяагтын	1691	+138	5,2
Хурамхаанай	1613	+113	3,5
Захааминай	1574	— 26	3,8
Баргажанай	1487	— 5	3,3
Ахын	818	— 87	2,8
Республика бүхыдөө	1838	+139	4,9

Газаа хүйтэржэ, бэлшээриин үгөөнөй шарлан хагдараад байһан мүнөө үедэ иланганяа үнеэдэй хэзээ талаар бэлшэжэ, һү шэмэеэ дээшэлүүлхээр шанартай тэжээл олохонь бэрхэтэй болоо. Гэбэшье мүнөө хүрэтэр үргэлжэлһэн тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэридөө, мүн үнжагайрһан таряа хуряалгадаа һамаарһан олон районой ажахынуудай мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэдэй һаалиин фермэнүүдтэ тэжээлэй цехүүдые хүдэлгэжэ, үнеэдэй һү шэмые эрид дээшэлүүлхэ хэмжээнүүдые саг соогоо абаагүй байнаниинь мүнөө элиржэ байна. Тусхайлбал, үнгэрһэн арбан хоногой дунгүүдтэй зэргэсүүлхэдэ, үнеэдэй һү шэмэ хоногой 400 граммаар доошолуулагдаад байна.

Байгша оной октябриин 10-най байдалаар гансал Хаагтын районой ажахынууд һү һаалияя нэмээгээ гэхэ гү, али үнеэдэйнь һү шэмэ энэ хугасаа соо үдэртэ 900 граммаар дээшэлээ. Харин бусад районуудта доошолжо, шахардуу байдалай тохёолдоод байһаниие элишэлнэ.

Бараг һайн тэжээл бэлэдхэһэн Кабанскын райондо үнеэдэйнь һү шэмэ үдэртэ 1,5 килограммаар, Прибайкалиин районой ажахынуудта 1,100 граммаар, Хойто-Байгалай, Хориин, Түнхэнэй, Хурамхаанай, Сэлэнгын райондо 600-һаа 1200 грамм хүрэтэр бага болоһон байна. Энэ ямар ушарһааб гэбэл, дурсагдагша районой ажахынуудта малай, иланганяа үнеэдэй эдихэ хэнээ ногоон, таряанай, зеленкын үлөөдэһэн бии гэжэ найдаад тэжээлэйнгээ цехүүдые мүнөө хүрэтэрөө хүдэлгөогүй байна бшуу. Зарим районуудта үнеэдтээ куузижу, турнепс гү, али тэжээлэй брюквэ эдюулхэдэ, ехэхэн тэжээл үгэһэндэ тоолоҗо, һү шэмынь дээшэлхые хүлеэнэ. Иланганяа мүнөө үнеэдтэ гансал тэжээлэй корнеплод үгөөд байнгүй, бүсад тэжээлыень шанаржуулан буйлуулжа эдюулхэ эрилтэ табигдана.

Жэлэй дүрбэдэхи кварталай эхиндэ үнеэдэйнгээ һү шэмые эрид доошолуулжа, сагаан эдеэ элбэг ехээр үйлэдбэрилхэ арга боломжоёо алдаа һаа, декабрь һарын эсэс болотор энэ гээгдэлһээ гарахань хүшэр байха. Тиимэһээ фермэ бүхэндэ тэжээлэй цех, кухнинуудые дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэхэ гээшэ һаалишад, малшадай мүнөөдэрэй эйлуулашагүй зорилго болоно.

Байгаали хамгаалха хэрэг — хиналта

ДАХИНАА НУУРАЙ ЭРЫ

Энэ удаа СССР-эй Арадай хиналтын комитедэй заседани дээрэ табигдаһан асуудал: «Буряадай АССР-эй газар дээрэ түбхинэһэн хэдэ хэдэн предприяти болон организациинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй Байгал нуур шадарай байгаалиие бузарлалгаһаа аршалан хамгаалха хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлгэдэ харюусалгагүйгөөр хандаһан тухай» гээд, нилээд шангаар найруулан бэшэгдэнэн байха юм. Тиимэһээ асуудал зүбшэн хэлсэлгын урда тээ Буряадһаа уригдаһан нүхэдэй һаная зобонги байһаниинь ойлгосотой һэн. Тоэд тэдэнэй нэгэн, «Бурятводоканал» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэ Л. Ткаченко гэнтэ: иимэ һанамжа хэлэбэ: «Омуль табихаяа болихомнай бэшэ гү? Тэрэнэй турьһэ удаан саг соо жараахай болгохо хэрэгтэй болодог, ехэ хүшэр. Харин сиг загаһа табихада, яаха юм...» Тэрэниие зубшэжэ үрдибэгүй: бултыень заседаниин зал руу уриба ха юм. Ямар эрхэ байдалда иимэ һанал бии болооб гэжэ ойлгохын тула энэ заседанида ямар материалнууд табигдааб гэжэ шагнаха хэрэгтэй болоо һэн.

Хэнэйшье мэдэһээр, КПСС-эй ЦК болон СССР-эй Министрнүүдэй Совет 1987 оной апрельдэ Байгал шадарай байгаалиин баялигуудые хамгаалха тушаа тусхай тогтоол абаа бэлэй. Жэл хахад саг үнгэрөө, харин энэ үе соо Байгал сэбэр болоогүй гэжэ Арадай хиналтын комитедэй даабаряар хүдэлһэн комисси мэдүүлхэ баатай болоһон байна. Тоэд Буряадай республикын мэдэлэй хуби дээрэ байгаали хамгаалха юрын гаргашануудта 20 миллион 500 мянган түхэригэй хэрэглэгдээд байхада, иимэ юумэн үзэгдэнэ ха юм. Энэмнай бага бэшэ мүнгэ зөөри гээшэ. Харин башагалгын хүдэлмэрилэгшэдэй үйлэдбэриин һула журамһаа, тэдэнэй мэргэжэлэй бага байһан дээрэһээ ашаг үрэнь баахан байһан зандаа.

Заседани дээрэ тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, Улаан-Удэ хотын ба Селенгинск поселогой предприятинууд болон эмхинүүд Байгалые болон тэндэхи агаарые бузарлажа үргэлжэлһөөр. Хорото бодосуудтай муухай уһан ба үлэгдэлнүүд хаягдана. Байгал нуурта шудхадаг гол горходто жэл бүри гүйсэд арюудхагдаагүй 100 миллион шахуу кубометр уһан ородог байха юм. Промышленна болон хүдөө ажахын предприятинуудта дүтэ оршодог газар дорохи уһан баһал хорондо хүртэдэг байна. Жэшээнь, Улаан-Удын локомотив-аагон заһабарилгын заводой хэрэглэһэн уһан соо тогтоогдоһон нормоһоо 10—100 дахин дээшэ хэмжээнэй фенолнууд байна бшуу! Удэрһөө үдэртэ 40—50 кубометр нефтиин продуктнуудай үлэгдэл, органическа бодосууд заводой хашааһаа гаргагдажа, городой хаядаһанай газарта абаашагдажа, тэндэ байхадаа, зоболгүйгөөр газар дорохи уһанда тэдэ хүрэдэг байха юм. Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат шэнги предприяти хадаа зүбшөөгдэһэн хизаарлалтаһаа хэдэн арбаад дахин ехэ хүндэ металлнуудаар Зэдэ голой (энэмнай Байгалда шудхадаг Сэлэнгэдэ баруун талаһаань ородог юм) газар дээрэхи уһа болон Модонкуль голой газар дорохи уһые бузарладаг байна бшуу. Байгалай хойшолон гашуудалта байдалда өөһэдынгөө тон муу хубитыа Гусиноозерскын ГРЭС, «Южный» гэжэ гахайн комплекс, Загарайн бройлерно фабрика болон нуурай эрьеэр түбхинэһэн ехэ ба бага бусад предприятинууд оруулдаг байха юм.

Тиигэжэ онсо оорсэ амидаралта байдалтай энэ нуур улам бүри бэрхэшээл түбэгтэйгээр ажаһууна, амилна. Иимэ түгшүүрилтэ байдалые һайжаруулха гэжэ ородоошье һаань, тэрэнь боложо үгэнэгүй, удаа дараалан бэолүүлэгдэнэгүй, зарим ушарта миин бүруу һүрэнэ. Жэшээнь, Сэлэнгэ мүрэн дээрэ электрын хаалта хэхэ түхеэрэлгэ зохёожо табяад, түрьһээ хаяхаяа дээшээ гарадаг омулиие бариха гэжэ 1982 оноһоо һэдэнэ. Тэрэмнай Улаан-Удын промышленна узелай муухай хаядаһануудта загана хүргэхэгүй гэһэн удхатай байгаа. Иимэ түхеэрэлгэ зургаан жэлдэ хэрэглэгдэбэшье, тэрэниие ашагдаха технологи мүнөө болоторөө шудалагдаагүй, тэрэнэй эсэстэ томошье, түрьһэндөө байһаншье омуль үхэдэг байна. Гэмтэ предприятинуудһаа яла абтадаг гээшэ. «Байкалрыбвод» управлени гансал байгша өндө бузарлагшадһаа 330 мянга шахуу түхэриг абаһан байна бшуу. Тоэд эдэ мүнгэ түлэлгэһөө уһан сэбэр болоногүй ха юм! Гол шухала асуудал гэхэдэ, Улаан-Удын горгүйсэдком хадаа эрье дээрэ байһан аяншалагша бэшэ, харин ёһотой эзэн гээшэб гэжэ бэеэ харуулха ушартай. Харин мүнөө дээрээ энэ Совет промышленна хатуу ба шэнгэн үлэгдэлнүүдые хадагалха, булаха полигон бариха асуудалые яашье шиидхэжэ шаданагүй.

Гэхэтэй хамта түбэй министерствэнүүд болон албан зургаануудай баян бардам түлөөлэгшэдэй урда айдаг нютагай Советүүдэй шанга хиналтагүйгөөр эндэхи байдал үдэрһөө үдэртэ бүри бэрхэшээлтэй болоно. Иимэ түлөөлэгшэд гэхэдэ, дээрэ дурдагдаһан ба Байгалые тойроһон бусад предприятинууд болоно гээшэ.

Асуудал зүбшэхэ үедэ тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, городой канализационно сеть болон городой уһа сэбэрлэлгын барилгануудые үйлэдбэриин республиканска «Бурятводоканал» нэгэдэлэй тон муугаар ашаглаг, хайша хэрэгээр ажалдаа хандадагынь эли болоно. Түсэбэй ёһоор, һэргылэмжын заһабарилга саг соогоо тэрэ хэнэгүй. Хүнүүд дутана гэжэ хэлэдэг байна. Тоэд хүдэлмэриин таарамжатай эрхэ байдал тэдээндэ байгуулагданагүй, заһабарилга хэхэ материалнууд дуталдана, гэр байраар муугаар хангагдана гэжэ шалгалта хэһэнэй эсэстэ эли болоно. Энэ тэрэ хүнүүд ажал хэрэгтэй саг зуурынхяар хандадаг байха юм. Эхин отстойнигууд шорой шохойгоор дүүрэнхэй, решетконуудынь хүдэлдэггүй байха юм, харин хоёрдохи отстойнигуудынь һаңдаран эбдэрэнхэй, тэрэниие заһабарилха гэжэ хэншье оролдоногүй. Хорото бодосуудтай уһан сэхэ Сэлэнгэдэ ороно, тэндэнээ нуурта шудхана. Биологическа сэбэрлэлгэ гараһан уһанда зүбшөөгдэнэн нормоһоо үнгэрхэдөө 18 дахин ехэ нефтепродуктнууд, жэшээнь, үзэгдэнэ ха юм. Тиихэ зуураа «Бурятводоканал» болон Буряадай АССР-эй Микжилкомхоз абяагүй байха юм. Тэдэ предприятинуудай зүгһөө худал хуурмаг тоо бэшэхэ ябадалда эсэргүүсэжэ шаданагүй. Эдэ предприятинуудые харахада, байгаали хамгаалха талаар саарһан дээрэ хуу' һайн, тиигэжэ министерствэнүүдһээ шагнал үгтэнэ, харин хэрэг дээрээ уһа бузарлаха ябадал болиногүй. Энээниие иимэ жэшээ батадхажа үгэхэ. 1987 ондо зүүн бэеын сэбэрлэлгын түхэрэлгэнүүдтэ биологическа сэбэрлэлгэ сүүдхын туршада гараһан 150 мянган кубометр (жэлдэ 55 миллион кубометр) уһан бодото дээрээ муухай байшоо. Тоэд иимэ байгаашье һаань, тэрэл 1987 ондо «Бурятводоканал» нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд бүхыдөө 4848 түхэригэй, тэрэ тоодо директор Л. Ткаченко —879 түхэригэй шагнал абаһан байна бшуу.

Засодани дээрэ хэлэгдэһэн баримтануудые хаража үзэхэдэ, шагнал хадаа Байгалда хохидол ушаруулха ябуулгануудые элишэлхэ жэшээ болоҗо үгэдэг байна. Улаан-Удын гидрохимлаборатори болон Забайкалиин бассейновэ управлени гоё гэгшын справкануудые бэлэхэнээр үгэдэг байна. «Бурятводоканалдашье», нарин сэмбын комбинадташье (директорынь К. Альцман), Селенгинскын целлюлозо-картоной комбинадташье (директорынь В. Гейдебрехт) тэдэ арсадагүй байха юм. Нэгэ талаһаа, байгаалиие бузарлаһанай түлөө предприятинууд яла түлэдэг байна. Нарин сэмбын комбинадһаа гансал 1987 ондо 830 мянган түхэригэй яла түлэгдөө, байгша оной түрүүшын хахадта 116 мянган түхэригэй яла түлэхэ эрилтэ табигдаа. Харин, нүгөө талаһаа, ямар бэ даа хоёрдохи тоосоогоор, хүтэлбэрилэгшэдтэ шагнал түлэгдэдэг байна. Нёдондо ба мүнөө жэлдэ тиимэ шагнал директор К. Альцманай салин хулһэндэ 3400 түхэригэй нэмэлтэ оруулаа юм.

Энээн тухай удаан хөөрэлдэжэ болоно, хубиин аша туһые ниитын аша туһатай зэргэсүүлэн, нэгэ юумэнһээ нүгөөдэдэнь хохидол ушаруулхада муу гэхэ мэтээр удаан заабари зэршам хэлэжэ болоно. Тоэд энэмнай хубиин, богони сагай, мүнөөдэрэй аша туһын ондоо хүнүүдэй аша туһые зураха хаяһанай жэшээ болоно ха юм. Тиимэһээ нуурта хохидол ушаруулжа, бүгэдэнөө түргэнөөр, уридшалан хохидолдо ороҗо хүнүүдые гурим журамтай байхыень уряалха баатай болоно гээшэбди. Байгалые хамгаалха хэрэгтэ манай ехэ һэриймжэтэй байха эрилтэ уласхоорондын олониитэ табина, харин тиихэдэнь тэрэ

ХУДЭЛ МЭРИ

ХАРХА ЮУМЭМНАЙ ОЛОН

хангахагүй аад, юунэй тулада байдаг Улаан-Удын трикотаж гадар хубсаһанай ба Хяагтын ээрэлгэ-нэхэлгын фабрикануудагшэб?

Энэ асуудал шиидхэхээр болоо.

Саашань хэлэхэдэ, ажахын эд бараанай 34-дэхи магазинай худэлмэри тухай гомдол ходо ородог. Энэ магазин хахад жэлэйнгээ түсэб 92,6 процент дүүргээ. Удаадахишье һарануудта мүн лэ бираагүй. Теэд түсэбөө дүүргэжэ шаладаггүйнь, манай һанахада, үндэһэтэй юм. Хүн зондо тон хэрэгтэй зүйлнүүд, жэшээлхэдэ, шифер, цемент, хюреедэгдэмэл материал, мебель, линолеум, холодильник, шэрэ гэхэ мэтэ аргагүй хомор болонхой. Иимэ шухала юумэнэй орохогүйдэ, худөөгэй магазин юугээрээ түсэбөө дүүргэхэб даа? Үшөө тиихэдэ бага һуурин тосхонуудые һэргээхэ, болбосон түхэлтэй болгохо гэлсэнэбди. Минии һанахада, эгээл түрүүн магазинуудтаа барилгын материалнуудые эльбэг болгохо ёһотойбди. Энэ асуудал шиидхэгдэхээр болоһон асуудалнай ааб даа.

Эдеэ хоолой магазинуудта талха, тоһо, загаһа худалдалга урданайхида орходоо дээрэ болоо. Хүн зоной зүгһөө гомдол орохонь үсөөрөө. Гэхэ зуура, саахар, конфетэ дутаһаар. Иваллын кондитерска фабрикын карамельнэ цех худэлнэгүй. Тэрээнһээ боложо, монгол конфетэнээ ондоо юумэ харанагүйби. Саахер талоноор худалдагдана. Шалгалта хэхэдэмнай, хуули буса юумэн байгаагүй һэн. Зүгөөр хүн бүхэнэй 1 килограмм саахар гээшэмнай хаанаашье хүртэхэгүй юм байна.

37-дохи магазинай дэргэдэ холимол тэжээлэй склад баригдаа юм. Теэд тэндээ юумэ хадагалдаггүй шахуу. Гурбан магазинай хоорондо хубаагдадаг. Тиигэжэ байхадаа, гээгдэл хохидолдо орожо магад. Энэ асуудалда манай комиссиин депутадууд лэ анхаралаа хандуулдаг, хубаарилгыень тааруулха гэжэ оролдодог юм.

Үмсэдэ мал бариха хэрэгые үргэнөөр эрхилжэ, али болохоор дэмжэжэ, оронойнгоо, республикынгаашье эдеэ хоолой программа бэелүүлгэдэ хубитаяа оруулалсаха зэргэтэйбди. Үмсэдэ мал барюулхын тула малай тэжээл бэлдэсэхэ, талха тараанай зүйлөөр хангаха уялгатай байһамнай эли.

Дайнай ветерануд болон инвалидууд 35, 36-дахи магазинуудһаа эдеэ хоол абадаг юм. Тэндээл малай холимол тэжээл абадаг болохо дуратай байгаа. Тэрэ гуйлтыень бидэ хангажа ядаа һэмди. Тиимэһээ тэдэнэр арадай хиналтын районно комитедтэ хандаа һэн.

Орожын больницын ахамад врач Г. Т. Цыденов больницадаа абадаг эдеэ хоолоо Иваллагада бэшэ, харин Оронгодоо абадаг болохо тушаа асуудал табиһан юм. Тэрээн бүхэндэ районой түб ошоходо, бензин ехээр гаргашалагдана гэжэ тэмдэглээд, комиссиемнай энэ асуудалда анхаррал хандуулыт гэжэ гуйгаа һэн. Райподо энэ асуудалаар хандахадамнай, мяхан болон мяханай зүйлнүүдые эсабол Иваллын складһаа абаха ёһотойт гэжэрхёо. Сельскэ Советдэй хүшэ хүрэхэгүй иимэрхүү юумэнүүд яһала бии гээшэ.

Хүн зоной ажаһуудалай эриллтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха тухай хэлэхэ болоо һаа, КБО яһала барагаар худэлнэ. Нэгэ хирэ худэлмэриинь мүндаад байтар, хэмжээ абаа һэмди. Зүгөөр парикмахергүйбди. Телевизор, час заһабарилха мэргэжэлтэд манда ерэнэгүй. Сотниковой РПУ-гай начальник В. И. Таракановскидо энэ асуудалаар хандадаг гээшэбди. Теэд соносхол үгэхэдэмнай, хүнүүд ерэнэгүй гэжэ тэрэмнай харюусадаг.

Эд бараанай эрьесээр магазинуудаймнай түсэбүүдээ дүүргэдэггүй байдал райпогой хангалтагүй худэлмэриие харуулна. Советскэ райпогой түрүүлэгшэ М. Р. Филипповэй хиналта хэдэггүй, һуулаар ажалладагые һамбаашалан, худалдаа наймаанай нэгэдэлнүүдэй директорнүүд ба товароведүүд магазинуудаар үсөөн ябана.

Эндэ дурдагдаһан шиидхэгдэгүй асуудалнууд — хуу ажабайдалһаамнай үндэһэтэй. Хүн тухай һанаагаа зобохо, тэрэнэй үдэр бүриин эриллтэ ба хэрэглэмжэнүүдые анхаралтайгаар хангаха гээшэ Советүүдэй, тэрэ тоодо манай сельсоведэй, түрүүшын ээлжээнэй зорилго мүн.

Манай комиссиин шиидхэдэг асуудалнууд тон орёошье, харюусалгатайшье гээшэ. Хүн зониие худалдаа наймаанай талаар хангаха асуудал мүнөө үедэ шангаар табигдадаг болонхой. Энэ асуудал олоной һонирхол татана. Һая ТАСС-ай корреспондент РСФСР-эй худалдаа наймаанай министр нүхэр П. И. Куренковто «Ойрын сагта худалдаа наймаанай талаар хангалга һайжарха гээшэ гү?»— гэһэн асуудалтайгаар түбэй газетын нюурһаа хандаһан байгаа һэн. Министрэй харюу уншахада, энэ асуудал һайн тээшээ шиидхэгдэхэ янзатай. «Рознично эд бараанай эрьесэ хэраа байса дээшэлээ, экономическа олохон дүнгүүд һайжараа, олзо оршо ехэ болоо» гэжэ тэндэнь сэхэ хэлэгдэһэн байна һэн.

Худөө нютагуудай магазинуудта холодильнигуудай ба холодильна камерануудай хүртэдэггүй дээрэһээ дулаанай үедэ хашалантай байдал тохёолдодог юм. «Мүнөө жэлһээ машина бүтээлгын найман министерство худалдаа наймаанай техникэ бүтээхэ болонхой. Эдеэ хоол хүргэдэг түхеэрэлгын совет-итальян завод гурбан жэл болоод ашаглалгада оруулагдахаар хүлеэгдэнэ»,— гэжэ союзна министр тэмдэглээ. Энэмнай ехэл һайн хэмжээнүүд гээшэ.

Совет түрэнэй байгуулагдаһан сагһаа хойшо хүн зоной ажабайдал социально-экономическа талаһаа партийн зүгһоо саг үргэлжын анхарал доро байһан гээшэ. Гартаа засагаа бариһан совет арад зон Конституцидаа (Үндэһэн хуулидаа) түшэглэн, бүхы эрхэнүүдээ һайханаар эдлэн байна. Энэл Конституциин һайгаар би юрын мэргэжэлтэн аад, нютагай засагай зургаанда һунгагданхай, түрэн түрын удха шанартай хэрэгүүдые бэелүүлэлсэжэ байһамни гайхалгүй. Мүнөө амжалта туйлалтанууд тухайгаа эндэ хэлэнгүй, шиидхээгүй асуудалнуудаа харуулхые оролдобоб.

И. КАЛЕНЫХ,
Оронгын сельсоведэй депутат.

Буряадай литература, искусствын үдэрнүүд Захааминай райондо мүнөөдэр эхилхэнь

ХАДАТА ҮНДЭР НЮТАГТА

Уран зохёолшын дэбтэрһээ

КОМСОМОЛОЙ 70 жэлэй ойгоор дашарамдуулан бүлэг уран зохёолшод заха холын Захаамин зорин мордообди.

Алаг хонгор алтан намар, уула хадаар баян, хүбшэ тайгаар хүреэлэгдэнхэй Закаменск хото хүржэ ерэбэбди. Энэ нютагай намерай шарай ямар гоёор харагдана гээшэб. Набшаһата модод шарлан улайран илгарна, тэдэнтэй шэнэһэн «алтан зүүнүүдээ» гоожуулан үнгэ нэгдэнэ. Хуша, жодоо, хасуури хубилшагүй үнгөөрөө улам хурсаар ногоорно. Сэлмэг хүхэ тэнгэриин тунгалаг агаар соо уулата нютагай байгаали үзэсхэлэн һайханаар дунгиин харагдана.

Энэ хадануудай урдамнай дэлгээгдэһэн үнгэ буриин жэжэ шулуунуудые һайхашаан ажаглан харанабди. Эдэ заха хизааргүй хада ууланууд дотороо хэды ехэ баялигтай гээшэб? Эрдэни эзэндэмэниин орон гэхэдэ болохо байна. Энэ хадата нютагайнгаа аша туһые Эхэ ороноо хамгаалха агуучэ дайта жэлнүүдтэ дуулажа, омогорхон түшэжэ ябаабди. Мантаяа тулалдаанай талмайда ошолдоод, хуяг дуулга болон хамгаалан аршалаа бшуу. «Холтоһоной тусгаар эрдэни»,— гээд тиихэдэ алдартай байгаа. Мүнөө Захааминай вольфраммолибденэй комбинат гээд суутай. Өөрын алхам түсэбтэй, амжалтатай худэлнэ. Энэ комбинадай музей нютагайнгаа газарай хада уулын доторой баялигые дэлгээн танилсуулна. Энэ зэрлиг дошхон байһан хубшын нюултатай байһан дараан баялигые эрэлхэг зоригоор, эрдэм ухааагаараа олоһон хүнүүдтэй, байгаалиин хуулиие зүб хэрэглэжэ, үнэтэ эрдэниинь арад зоной туһэда зорюулжа шадаһан баатар хүнүүдээр танилсажа, габьяа амжалтадань дохижо, хүсэ зориг нэмэжэ гараабди.

Захааминай оньһожоруулагдамал ойн ажахын директор Батуев Александр Азангаевичтай уулзажа, энэ һая олгогдоһон «Буряадай АССР-эй габьяата модо үргуулагша» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргээрнь амаршалаад, хэдэн үгэ һонирхон асуугааб:

— Танай хадата Захааминиие хуша модоной орон гэдэг гээшэбди. Хушатнай хэды шэнээн дайда эзэлдэг, ургасатай жэлдээ хэр ехэ һамар үгэдэг юм?

— Зүб лэ даа. Манда 280 мянган гаран гектар газарые хуша модон эзэлдэг. Һүүлшын ургасатай жэл манай ажахы 650 тонно сэбэр һамар гүрэндөө тушаагаа һэн. Тиихэдэ совхозууд болон һайн дуратан һамаршад хэды олзолоо юм?

— Мүнөө жэл һамарай ургаса ямар бэ?

— Мүнөө һамарай ургахагүй жэл. Хушын амарһан, һуулаалда һурганаб. Үнэндөө, эдэнэй авторнууд энэ музейн эзэд, байгуулагшад, үргэлжэлэгшэд гээшэл даа,— гээд хуушан Санагаяа шэнэ Санагада асаржархиба. Үнэхөөрөө энэ музейһээ гарангүй эндэ табигдаһан олдохоор шухаг болоһон үнэтэ экспонадуудай ашаар хуушан, шэнэ Санагатай, арад зонтойнь дүүрэн танилсажа болохо байна. Нютагай музейн үүргэ ямар ехэ гээшэб. Музей байгуулжа нютагайнгаа түүхын мартагдашахагүйе мүнхэлжэ, нютагайнгаа алдар солые үргэхэ гээшэ сэсэн хүнүүдэй холые бодоһон ехэ хэрэг байна даа. Энэ музейн гэр тойроод бүхы юумэнь хумүүжүүлхы удхатай. Тойроод нютагай модод соо хушанууд ургажа байна. Эдэниие харахадаа Захааминай Санага нютагта ябаһанаа дахин мэдэрнэбди. Залуу таримал хушын хажууда тогтожо:

— Хуша гээшэ айхабтар абхууһа ехэтэй, тон эрхэ, ургуулха гээшэ бэрхэтэй модон бэшэ гү?— гэбэб.

— Зангыень шэнжээд, заатагүй ургуулжа, нютагаа гоёохо хүсэлөө мэдүүлээд, оролдоо һаа, ойлгохо. Үхэхэ дуратай амитан, ургаха дурагүй ургамал гэжэ үгы юм бэшэ гү? — гэбэ.

— Зүб лэ даа. Оролдосын хүсэн хэрэгтэйл ха. Би бага наһандаа Хэжэнгын дасанай гурбан ламын газаа бүлэг бүлэг хушын ургажа байхые хараһан аад, хуша тарихаа ядаг гээшэб гэжэ һанажа ябааб. Таримал хуша танай музейн газаа хаража баярлабаб.

— Хушын зан мэдэхэ, ажаллаха, оролдохо эзэн байгаал һаа ургуулжа шадаха,— гэжэ Викулий Шагдурович гоёор энеэбэ.

Олон эдир залуушуулай дунда бидэниие Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша, уран зохёолшо Санага нютагай булгата Бадма Шойдокович Шойдоков ургажа, зүрхөө дэлгэн нютагайнгаа арадай баялиг аман зохёолтой, ульгэршэд, фронтовигууд тухай хөөрэжэ сэдьхэлыемнай сэлмээн баярлуулба. Бүхы хөөрэһэн юумэөэ арадай түүхын баримтатай холбожо, нютагай байгаалитай, арадай ёһо заншалтай холбон шэмэглэнэ. Долгор Логиноваһаа урдашье хойноншье мүнгэшэ дархашуулай нарин бүтээлнүүдэй суурхажал байһан нютаг гээшэ. Мүнөө үеын урашуул дархашуулаймнай ажал хараба ха юм та. Намда Санагаһаа, бүхы Захааминһаа дэгжэн гаража байһан эхилэн бэшэгшэд, шэнэ нэрэнүүд тухай һабагша гарган хөөрэхэ үүргэ тудаба ха гээд, эхилэн бэшэдэг залуушуулай туршалганнуудтай танилсуулба. Энэ хөөрэлдөөмнай хожомынь аймагай газетын редакци соо «Уран Дүшэ» гэжэ нэрэтэй эхилэн бэшэгшэдэй зүблөөн дээрэ бүри үргэнөөр үргэлжэлөө һэн. Залуушуулай туршалганнуудые уншаад байхада, түрэлхи хэлэнэй багшанарай үгэнүүд дээрэһээ манай хуушанай журналистнууд Дамдин Аюшеевэй, Максим Цыреновэй, Михаил Гончиковой, багшанар А. Ж. Доноевой, М. Батуевагай, Мэлэ-Бортын Сомон зүблэлэй түрүүлэгшэ Владимир Данжаловай үгэнүүдые дуулаад байхада, Захааминай аймагта наһатайшуулшье, залуушуулшье уран зохёолдо дуратай, бэшэжэ туршадаг хүнүүд олон, аймагай газетын «Уран Дүшэ» хуудаһанда тэдэнэй бэшэһэн юумэнүүд саг үргэлжэ гаража байдаг байна. Буряад хэлэн дээрээ уншадаг зон олон. Буряад газетэ, журналнуудые эгээл олоор захидаг аймагуудаймнай нэгэн Захаамин юм байгаа. Энэ асуудалаар манай нүхэд Ц. Галанов, Б. Дугаров, Б. Жанчипов ехэ һонирхолтой дурадхалнуудаа хэлэбэ.

Олон залуу бэрээд, анхандаа Ярууна, Хэжэнгын басагад, намтай ерэжэ уулзаа, үнэр баян һуудалаа мэдүүлэв. Хүрэхые үряа. Энэ ушарнуудһа, үргэлжэлэн мэдэн гэнээм, Ярууна, Захаамин — республикын хоёр захын аймагууд хоорондоо табан жэлнүүд соо мүрысэжэ, мүрысөөгөө шалгалсажа хоорондоо хоо ябалсадаг, уран һайханаа харалсадаг үргэн холбоо барисаанһаа гадна, худа урагайнь холбоон баһал үргэжэһэн юм байгаа. Энэ худа урагай холбоон тухай уулзалга дээрэ баримта болгон хэлэхэдэм, ехэ һонирхолтой ушар боложо үгөө.

— Танай басаган, манай бэри Цыцыгма Бадмаевна Цыжипова Ульдэргын дунда һургуулиин багша, энэ жэл Бүхэсоюзна 17-дохи партконференциин делегат бологдоо ошожо ерээ һэн. Эндэ манаар һуугаа Ульдэргын һургуулиин шаби ябаһан, мүнөө бэлигтэй поэт Булад Жанчипов танай Захааминай хүрьгэн юм. Эгсэ үндэр хада уулатай Захааминай, налуу номгон нуурта Яруунын хүбүүд, басагад түргэн, удаанаа тэнсүүлжэ өхэл һайн айл бүлэ болодог гээшэ ха...

Уулаар баян Захаамин,
Нуураар олон Ярууна,
Хонгор Буряад оронойм
Хоёр заха гээшэл даа.

Захааминһаа Зэдэ зүүлжэ,
Яруунаһаа Үдэ баруулжаа,
Сэлэнгэ мүрэноо золгожо,
Сэдьхэлээ нэгэдэн саашална.

Цокто НОМТОЕВ.

ҺАРЬДАГ ТААБАЙ—ЗАХААМИНДАА

Шара-Азаргын дунда һургуулиин багша, поэт А. Ж. Доноевто зорюулнаб.

Зангирхагүй олон замуудай дардамһаа
Тэнгэриин сабиргайда зүрхэм түшэгэнэнэ.
Захаамин тээшээ Зэдэ мүрэмнишье
Дүүргэгдээгүй бэшэгэйм мэдүүлэлшүү
жороолно.
Дун сагаан далинуудаа дэлиһэн
Хүбхэгэр үүлэнэй хамбыда абтаһандал,
Томоотой түбшэнөөр баруулжаа жүдхэһэн
Хадын сэнхир мундаргада хүтэлүүлһэндэл.
Самолёдой хүнхинөөнһөө нюргаа
шэшэрүүлһэн
Сэнхир тэнгэриин хүлэгтэй урдалсанаб.
Һаарал манан дэгэлээ хэдэрһэн
Һарьдаг таабайнарай дүхэриг
хараашалнаб...

1.

Хан-хан...
Тэнгэриин сэнхир хүлэгэй табараан—
Таха дорофоонь бодолойм сахилаан.
Шэхэндэм балта дүшын абяан—
Шэнхинэн һагад аялгынь урамдаан.
Захаамимни
Дабхар үүдэнэйнгээ сүүргые наяруулхадаа,
Ямараар намайе угтахаа һанабаб!
Дархан солотой суугаа гэршэлхэдээ,
Ямар домогоо түүрээхээ бодобоб!
Хан-хан...
Уран-Дүшэмни оодоо үлыжэ,
Мүнгэшэ дархашуулаа урамдана аал!
Үльгэрэйнгөө һалаас үнэн болгожо,
Мүшэдэй замые шэнэлхэнь аал!
Али
Тэнгэриинь ерэн юһэн дархашуул
Дүхэриглэжэ тойронхой дархалка гү!
Түрынгоо ехэ жаргалые ингэжэл
Дархалха хүсэлыемнай амаршалка гү!

2.

Самолёднай доошолно. Доромнай тээд
Захагүй могоон далай хүльбэрнэ.
Олтирогой үгыдэ зүрхэм хубхэлзоод,
Оһолой һэжэг — сахилгаанда шэрбүлнэ...
Арьягар хадынгаа эрмэгһэ түлхиһэндэл.
Ахир зүрхэнэй тэһэршэхээр сошоодог.
Эльгэлжэ нэгэтэ тодожо абабал,
Эрын эрхим зүрхэ олгодог.
Энэл ха юм — хадын хуулитай
Заха холымни буурал Захаамин!
Эндүүржэ, баһажа дуугарбал, хүлисэхагүй
Зориг туршадаг бүргэдүүдэйм орон!

3.

...Намжаа тэнюун задагай сэдьхэлээр
Угтажа абаһан Захааминаа бараалханаб.
Норонги һүринүүдэйнь хоншуухан зүүдээр
Үльгэрэйнь зэрэлгээндэ умбажа ябанаб.
Шухэр мэтэ хушалтаа дарайлгаһан
Шулуун гэрнүүдэйнь бүгзын бүхылдэбшье,
Наранай хэлтэрхэйе даажа ядаһан
Нойтон набшаһадайнь шэшэрэн
һабинабашье.
Хушэр харгым хонхосогто июугдашаһан
Наһанайм намараар амаршалхэ гэһэндэл.
Хяра боложо мүнхэршэһэн үльгэршэдэйнь
Нэрэмэл тамхяа залахаа байһандал,
Мэхэгүй асуудалдал, мананайнь уяан,
Шэнэһэтэ һарьдагайнь дүхэриглэн
бүжэглоон.
Мүнгэн годпитойнь борооогойнь шэдэрээн,
Шууяагаа замхаһан гудамжануудайнь
аяшараан...

4.

Гэнтэ
Элинсэгэйм шэбээлһэн Нүхэн-Шэбээтэһээ
Түмэн жэлэй минаагай тамшаахада.
Ербын харлаһан Ёлын-Үндэрһөө
Тэсхэгэр ёло шубуунай гэгэшэхэдэ,
Шэхэндэм
Тэмсэлэй шэрүүн буһалгаанда дарагдаһан
Богоолнуудай шүдэр-дүнгэнүүд хангираад,
Түүхын үүдэнэй саана үлэһэн
Баатарнуудай гэрээд үгэнүүд сокостоод,
Жэхыхэдэм.
Аба хайдагта гараһан ангуушадтал,
Хяра ообоо модонуудай добтолоон.
Абарга хүсэсэ хурхируулһан вулкандал,
Хадануудай шулуун уушхенай хүнхинөөн.

5.

Гайханаб —
Уран-Дүшымни араар хургаһан
Буга, һогоонууд тиирэн бэлшэнэ гү!
Үндэр һарьдагһаань эхиеэ абаһан
Бүтүү-Зэдэмни доошолходоо бүлбэгэнэнэ
гү!
Али
Сабшуурайнь зурлаа олон табсангаар
Сая сагуудай табархые дуулана гүб!
Сагаан далиннь ёохорой дуугаар
Сагдуулнуудай ообоо абиршахадань
гайхаба гүб!

6

Тулга дээрээ тогоогоо табижархёод,
Аргал түүжэ эсэшэһэн төөбнидэл,
Дархалааб гэжэ нюргаа шалашоод,
Амархаа һууһан буурал таабайдал.
Шэмэг зүүдхэлдэ хонооохо шулуугаа
Сайханайн-Табхар шэнжэлнэ алтай!
Бусахадаа, үреэл болгохо бодолоо
Бишье баһал хонооохо найдалтай
Дүүргэгдээгүй шулэгэйм мүрые хүтэлхэ
Тамиртам үнэншэхэ газаршаниие
һургашалнаб.
Сэдьхэлэйм картада нэрээ мүнхэрүүлхэ
Захаамин тухайгаал шэбшэжэ ябанаб.

7.

...Хохиройшье, сэсэгэйшье үнэроор
анхилһан
Һүнниие балга балгаар уужа ябаандам,
Хэнэйшьеб амтатай зүүдые шэнгээнэн
Һэбшээнэйнь санхатама амисхалһаа
найгаад абааидам,
Хавшаагай үүдэн һалхинда шэдүүлнэ,
Халуун, хүйтэндэ үлеэлгэхэдээ, зүрхэнэйм
һабадагтал.
Хэнэйшьеб нохой уншарагтайгаар улина,
Хүндөөр хүнхинэһэн ашаанай машинын
үнгэрһэндэл.
Номгон һүниие ингэжэ шагнаархахадаа,
Өөрыгөө дэлбэ татахаар хүгжэм мэтэб.
Нүхэн харанхыда һүүдэрэйнгээ
хулжашахада,
Өөроо захагүй ажабайдал болошоһон
шэнгиб.

8.

Үгы даа—
Зэдэ, Сэхирэй уулзадаг Бэлшэртэ
Худа оролгын наадамни наяраад,
Зонойнь дэлгэр дууша сэдьхэлдэ
Хадын хэнгэрэгтэл дурамни сохилоод,
Эсэгэ хүнэй заншал сахижа,
Сэнхир хизаартаа сэргыем зооһон,
Эхэ хүнэй сэдьхэл тэбшэжэ,
Сэдьхэлдэм бухажа, намаяа эльгэлһан
Энэл ха юм—хадын хуулитай
Заха холымни буурал Захаамин!
Эндүүржэ, баһажа дуугарбал, хүлисэхэгүй
Зоригтом этигэһэн үльгэрэйм орон!

х) Сэсэгэй

ТУРУАА ҮНЭН»
дэр дэшэнэнэй нүүдэлэр

ОО АРГАНУУД
АЛ ХЭРЭГТЭЙ»

Галсановай иимэ гаршагтай статья манай ...ийн 3-най номерто толилогдоо һэн. Ахын Орлиг һууринай магазинда архи худалдалгын ...ийн комиссиин...дэгдэдэг тухай нүхэр Галсанов бэшэһэн ...ураа, Ахын райондо албанай хэрэгээр МВД-...ийн Цыбикжапов тухай иимэ мүрнүүдые бэ...ийн Цыбикжапов нютагай милиционернүүдтэ ...ийн харуулха гэжэ оролдоо һэн гү,' оошорто ...ийн нэрэ һурагүй түлхеэд, татаад абаа һэн. ...ийн милиционернүүд хараад байгаа. Энээн ту...ийн дураа гутан хэлээ һэн. Би өөрөөшье ха...

...ийн амжилгашын иимэ шүүмжэлэлдэ ороод бай...ийн зүрэнэй худэлдэг газарта тусхай бэшэг эльгээ...ийн МВД-гэй политическэ таһагай начальникай ...ийн подполковник В. К. Переваловһаа иимэ ...ССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын ...ийн милициин майор Цыбикжапов Ахын рай...ийн...овно хэрэг мүрдэхээ хэдэн дахин коман...ийн...о һэн: Тиихэдээ районой дотоодын хэрэгүү...ийн...льник нүхэр В. Б. Чибаковой гуйлтаар таһа...ийн...ршадтай хамта үдэшэндоо ба амаралтын ...ийн газарай автотранспортын хубиин хэрэгээ...ийн...гые, архидалга болон алкоголизмтай тэмсэхэ...ийн...ийн эзэргэ бэелүүлэгдэдэгые шалгалсаһан бай...

...жапов Ахын РОВД-гэй участково инспектор...ийн-туһалагшадтай хамта Орлигой архи худал...ийн архинин гаража байха үедэ оошорлоһон зо...ийн сахилгада хабаадаа. Тиихэдээ һогтуу бай...ийн...ийн зогсонгүй архи абаха гэжэ һэдэһэн нюур...ийн гарга...ийн байна.

...ийн Цыбикжаповай зүгһоо социалис хуули ёһо ...ийн...ийн...рамаа эбдэһэн ябадал харагданагүй гэжэ ...ийн...ийн...ийн

ТОЛИ

20-ёод онуудhаа эхилжэ...

Уран бэлиг ухаан хоёр мандаг!

Хотын сэсэрлиг соо

Арадай аман үгын абдарhаа

Буряадай оронойм

Буряадай уран зохёолшодой шэнэ бүтэ

Николай ДАМ

ОРШУУЛГАНУУД, ӨӨРЫН ШУЛ

ҺАРХАГАЙ ДУУН

(А. С. ПУШКИН)

Дууряама аялгамнай алим нихэдээ!
Духаряата дуугаа зэдэлгэн найгыт!
Инаг басагаднай хэтэ мүнхэдоо,
Илдам бэреэдүүд, хододоо байгыт!
Дүүргыт самсаалта хундагануудаа!
Архитай аягадаа

Хүхилдөөн дундаа
Алтан бэһэлигээ шэд
Уулзан, хундагануудн
Уран бэлиг ухаан хоё
Үндэр нарамнай хүрэ
Өөхэн дэнгэй үүрэй т
Өөдэгүй һүлэмхи бо
Үхэлгүй мүнхэ гэгээн
Үлүү сэсэрхээн хүрэн
Халуун нарамнай, мүн
Хабхар харанхы, үгы

. . .

(А. С. ПУШКИН)

Гараар дархалшагүй дурасхаалта хүшөө
Газар дээрэ бодхоболби даа бэедээ.
Александрын баханаhаа тэрэмни үшөө
Алад дээгүүр дэгдээ.

Ухаа сэдьхэлни, махабадаараа нүгшөөш hаам,
Уран шүлэгүүд соомни мүхэдгүйгөөр зэдэлхэ.
Алтан юртэмсэдэ гансашье пиит гэгдээшын
Амиды сагта — алдар соломни мүнхэ.

Агуу Русаар hураг сүүм тарахань лабтай,
Арад бүхэниинь нэрлэхэл намайе дүтөөр:
Омог славянгуудай аша, финн, зэрлиг үгтай
Оротон, хальмаг — өөhэдынгөө хэлэн дээр.

Сэдьхэлнүүд соо дуумни арюун мэдэрэл hэреэлэйл,
Сэбдэг зэбүүн сагта эрхэ сүлөөе магтаа,
Тэмсээд, бүдэроошэдтэ хүлисэл хайра эреэ бэлэйл,—
Тэрээгээрээ хундэтэй байхаб арадтаа.

Дээдын захяае, минии муза. эбдэнгүй,
Дэмы хобшье, магтаташье шэгнаарай.
Урмаа хухаран гомдожо, ехээр мэгдэнгүй,
Уhан тэнэггэй бү арсалдаарай.

УЛААН-УДЭДЭ МАРИЯ БИЕШУ ДУУЛАБА

Үндэр тэнгэриин тэнүүнhээ бууhан аялга
Үгөөр магтажа, сэгнэн хэлэшэгүй гоёл ха.
Аалинаар, дүмэн, тааланаб шинии гарые,
Аве, Мария.

Сэдьхэл соомни сэсэгтэ нуга хангалтаа,
Сэр нүгэл, гомдол, жүтөөн, атаан — мартагдаа,
Лажам түбимнай уттана эртын нарые...
Аве, Мария.

Энэ дэлхэйдэ баяр асардаг хубитайлши,
Эгээлэй хүндэ дали үргүулха хабатайлши.
Арбидхажал ябалши арад зонойнгоо дурые,
Аве, Мария.

ТҮРҮҮШЫН РЕКТОР

Буряад ороной

суута хүнүүд

МОРХОЗ Петрович Хабаев Буряад орондо дээдэ hургуули байгуулалсагшадай нэгэн hэн. Тэрэ хадаа мүнөөнэй «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто Буряадай түрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай түрүүшын ректор байгаа юм. Тиимэнээ манай республикын соёл-гэгээрэлэй түүхэдэ тэрэ хүндэтэ hуури ээлхэ ёhоороо ээлнэ.

М. П. Хабаев манай хүлгөөтэ зуун жэлэй эхиндэ, ородой түрүүшын революциин урда тээ 1903 ондо түрэhэн юм. Байгша ондо тэрэ 85-найнгаа үндэр наhа гүйсэхэ бэлэй.

Зүүн Сибирьтэ совет засаг байгуулха талаар, мүнөө сагта тон хоморой болоhон алдарта коммунистнуудай тоодо Морхоз Петрович ородог юм. Эрхүүгэй залуу буряад, Алайрай таряашанай хубүүн, Ородой империин холын энэ хизаарта совет засаг байгуулха эрэлхэг тэмсэлшэдэй эзэргэдэ өөрынгөө hуурине түргэн олоhон байдаг. Сагаан адмирал Колчагай самнажа байhан үедэ залуу подпольно революционер Морхоз Хабаев революционно хүтэлбэрилэгшэдэй, М. Н. Ербанов, Б. З. Шумяцкий гэгшэдэй нюуса даабаринуудые шудэргыгаар дүүргэдэг hэн.

1920-ёод онуудай эхээр тэрэ түрэл нютагтаа комсомолой бүлгэм байгуулаад, тэрэнэйнгээ секретарияар hунгэдаhан юм. Хэрэзгы нюдарган баяшуултай хэдэг тэмсэлдээ тэрэ хэдэн дахин ами наhанай аюултай ушарнуудташье ороhон байха. Эдэбхитэй, hүбэлгэн комсомолец уданшьегүй Эрхүү хотодо 5-дахи армиин политотделэй курсануудта эльгээгдээ hэн. Тэндэ hуралсажа байха үедэнь сагаан гвардеецүүд болон нюдарган баяшуултай болоhон тэмсэлдэ курсантнуудые саг үргэлжэ томилдог бэлэй. Тэрэ үедэ Эрхүүгэй газар нютагуудаар Донскойн болон Черновой, мүн бусадайшье толгойлhон бандит ёhоной бүлэглэлнүүд ото hэтэ hүндэлжэ байгаа ха юм.

Тэдэ бүгэдэн удаа залуу революционерэй комсомолой болон партийна хүтэлбэрилхы худэлмэриин он жэлнүүд эхилээ юм. Морхоз Петрович үшөө 1921 ондо (тэрэ сагта граждан дайнай түлэг hэн) коммунистнуудай партида абтаа бэлэй.

РЕВОЛЮЦИИН үлгы — Ленинград хотын коммунис университедтэ hуралсаhан үень, залуу коммунистын политическэ талаараа нилээд болбосорхо, марксистско-ленинскэ үзэл бодолоор баяжажа, улад зоной дунда ойлгууламжын худэлмэри ябуулха хэрэгтэнь ехэ аша тусhатай байгаа.

Морхоз Петровичой багшын ажал ябуулга 1926 онhоо захалhан юм. Эгээл тиихэ сагта тэрэ Буряад-Монголой областной партийна hургуулиин эрхилэгшээр томилгодоhон байна. Дурсагдаша худэлмэриhөө гадуур залуу коммунист ангиин тэмсэлэй түүхээр, мүн ВКП(б)-гэй, мүн марксизм-ленинизмын түүхээршье олоной урда hонирхолтой элидхэлнүүдые худэг hэн. Тэрэшэлэн политэкономёор, диалектикээр Буряадай багшанарай техникумдэшье элидхэлнүүдые уншадаг байгаа.

1929 ондо Морхоз Петрович шэнэ худэлмэридэ хэбжүүлэгдэhэн юм. Тиин тэрэ Эрхүүгэй университедэй багшанарай факультедэй буряад таhагые даагшаар томилгодоhон юм. Удааншье сагай үнгэрөөгүй байхада нэгэ доро университедэй монгол курсануудые (монгол рабфак) даагша болгогдоhон байгаа.

Тэрэ үедэ монгол рабфагта hуралсаhан олохон нүхэд хожомынь Монголой Арадай революционно партиин хүтэлбэрилхы тушаалнуудта дэбжүүлэгдэhэн байдаг. Тэдэнэй дунда министрнүүд, академигуудшье олон байха.

1930 оной зун тэрэ ВКП(б)-гэй Буряад-Монголой обкомдо Улаан-Удэдэ агропединститут байгуулха тухай дурадхалтай бэшэг бэшэhэн юм. Тэрэ сагта республикада дээдэ hургуули нээхэ хэрэгтэй ехэ бэрхэшээлнүүдтэй байhаниинь мэдээжэ. Гэбэшье тэдэ бүгэдэ дабагдажа, СССР-эй СНК-гай 1932 оной февраликин 12-ой тогтоолоор манай республикада дээдэ hургуулиин нээгдэхэ тухай соносхогдожо, М. П. Хабаев тэрэнэй байгуулагдаха эмхидхэлэй худэлмэриие толгойлоо hэн. Тиигэжэ Морхоз Петрович Буряадта анха түрүүшынхээ эмхидхэгдэhэн институдай эсэгэнайжань болоhон юм.

1930-аад онуудай хатуу шэрүүн хамелга, хардалгын, хара хирээгэй hүйдхэлтэ үдэрнүүдэй hүүдэртэ Морхоз Петрович мүн тэрэнэй орлогшо А. М. Убугунов хоёр бусадтай хамта абтаhан байдаг. Гэбэшье тэдэнэр хашалта хардалгын, түрмэ шороной хэсүү бэрхэ эрхэ байдалые бултыень зоримгой, тэсэмгэйгээр дабажа, сэбэр hэшхэлээ бузарлэнгүй гараhан байдаг.

Табан жэлэй забhарлалгын удаа (Морхоз Петрович hуралсалай талаар партиин обкомой таhагые даагшаар томилгодоhон юм) доцент Хабаев түрэл багшанарайнгаа институдта бусажа олон удаан жэлнүүдтэ аша габьяатайгаар ажаллаа hэн. Институдта худэлмэрилжэ байха үедөө «Арадай болбосоролой отличник», Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша гэhэн хүндэтэ нэрэ эзэргэнүүдтэ хүртэhэн, Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаhан байгаа. 1974 онhоо захалжа М. П. Хабаев союзна удха шанартай пенсидэ гараад, 1980 ондо наhа барта бэлэй.

ЭРДЭМТЭ, 60 шахуу жэлдэ партиин гэшүүн ябаhан, hуралсал-болбосоролой хэрэгтэ ехэ габьяатай байhан М. П. Хабаев областной партийна организацида ехэ хүндэтэй, нэрэ солотой, эрдэм ухаанай талаар ехэ худэлмэри хэhэн хүн байгаа.

Би мүнөө манай багшанарай институт анха түрүүн дүүргэhэн багшын ажалай ветерануд, Буряадай АССР-эй hургуулиин габьяата багшанарай М. П. Хабаев тухай хэлэhэн hанамжануудые дурдахам.

— Морхоз Петрович хүндэ налархай ,урид hанаатай хүн байhан юм. Лекциүүдынь гүнзэгы, hонирхолтой бэлэй. Тэрэ хододоо мэнда түhалхые хүсэжэ ябагша hэн. Тиимэhээ студент-залуушуулай түшэг болодог, ёhотойл hурган хумүүжүүлэгшэнь бэлэй,— гэжэ 1936 ондо институт дүүргэhэн математикын багша Ольга Очирована Константинова хэлэhэн байдаг.

— Би М. П. Хабаевые подрабфакта hуража ябаhан тон залуу үеhөөнь танихаб. Тэрэ манда эсэгэ мэтээр хандагша бэлэй. Манай ажаhуудалаар саг үргэлжэ hонирхожо байдаг hэн. Тэрэ ехэл юрын, сэхэ сэбэр абари зантай hэн. Лекци тон hонирхолтойгоор уншадаг бэлэй. Эдэ бүгэдэнь ой ухаанда баларшагүйгөөр хадуугданхай,— гэжэ 1937 ондо литературна факультет дүүргэhэн, дайнай инвалид М. М. Маланов хэлэhэн юм.

— Морхоз Петрович ехэ юумэ мэдэдэг, бэлигтэй эмхидхэлшэ, үнэн сэхэ абаритай хүн hэн. Тэрэ менай эрдэм ном гүнзэгыгөөр шудалха хэрэгтэ ехэ анхаралаа хандуулдаг байгаа. Мүн өөрынгөө эбтэй эетэй бүлын жэшээтэ ээзэн байгаа. Хани нүхэр Евгения Карповнань подрабфактаород хэлэ, литература заадаг hэн. Дүрбэн басагадайнь гурбаниинь эсэгэдээлэдли эрдэмэй кандидадууд болонхой. Тэдэнэйнь эгээн ехэ Роза Морхозовна түүхын эрдэмэй кандидат, мүнөө Москвада СССР-эй Науканууудай академиин Зүүн зүг шэнжэлхэ институдта ажаллана. Удаадахи Генриетта Морхозовна биологиин, харин Индра Морхозовна экономикын эрдэмэй кандидадууд юм. Одхон басаган Алла Морхозовна балетмейстер, искусство шэнжэлэгшээр Улаан Баатарта ажалладаг, ажаhуудаг.

М. П. Хабаевай нэгэ ашань — скульптор Дэнзэн Будапешт хотодо ажаhуудаг. Нүгөөдэ ээзнь—Лыгден Монголой Арадай Республикын хилын харуулай офицер юм. Тэдэнэр хоа хаанагүй ябаhан газартаа алдарта үбгэ ээзгынгээ ашата хэрэгые үргэлжэлүүлэ ябана.

Морхоз Петрович Хабаев тухай hайхан дурасхаал тэрэнэй шабинарай, манай республикын олон үеын багшанарай, эрдэм шэнжэлэгшэдэй зүрхэ сэдьхэлдэ мартагдашагүйгөөр үлэнхэй.

Ал. КОВАЛЕВ,
Буряадай багшанарай институт 1937 ондо дүүргэhэн, ажалай ба дайкай ветеран.

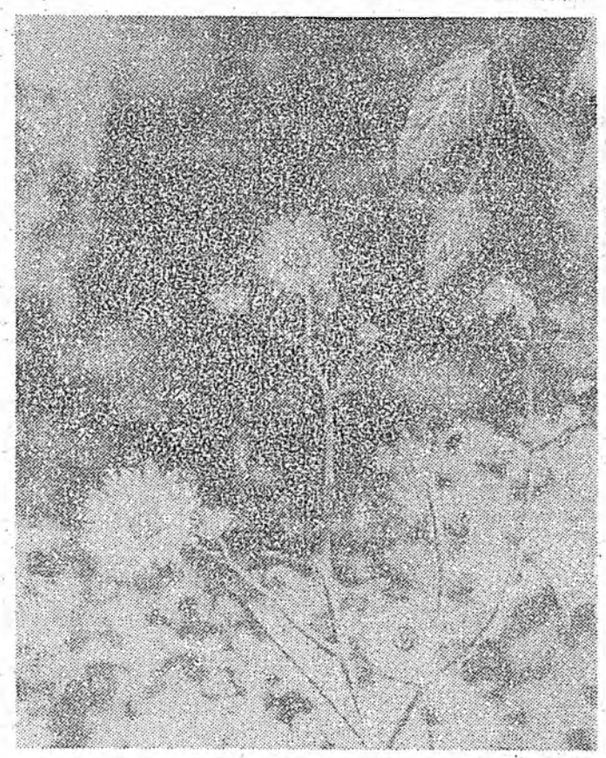

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Нямняа сэсэг.

Авторай фото.

ОНЬhОН ҮГЭНҮҮД

Байгаали тухай

Дайдын ногоон
тоолошогүй,
Далайн оёор хэлжэшэгүй.
hайн хабар саhатай,
Муу намар бороотой.
Аалин урадхал эрьеэ эдихэ,
Агтай ногоон амтатай,
Асатай хлаг шэмэтэй.
Дайдые баhан бү дуугара,
Далайе зандан бү дуугара,
Далайн далбага зузаан.
Дайдын хүрьhэн зузаан.
Нугаhагүй нуур дүлии.
Орохо тэнгэриин орой
соорхой,
Хариха тэнгэриин хаяа
соорхой.
Ургамал модоной
нахигарынь
Жэмэстэй байhакай тэмдэг.
Ухаанта агтын номгониинь
Хурдан байhанай тэмдэг.
Уhан ута юм,
Газар холо юм.
Уhагүй газар —
Сабшалан бэшэ.
Ойн ан—
Мал бэшэ.
Үндэр модоной
Үндэhэн ута.
Хабарай мүльhэн
Хадын хирэшье hаа—
даахагүй.
Намарай мүльhэн
Набшын хирэшье hаа—
дааха.
Эртын таряан
Эдеэ hайтай.
Элдэмэл газар
Ургаса hайтай.

Гэр бүлэ тухай

Агта морин—сэргэдэ,
Аба хүн—хойморто.
Айлай эдеэн амтатай,
Аянай хүн аргатай.
Айлда—намар,
Гэртэ—хабар.
Басаган үриин гар зоолэн,
Бадма сэсэгэй намаа
зөөлэн.
Гутал оёхо hанаанай,
Хүбүүтэй болохо заяанай.
Нарhан модо отолходо,
Гэрэй hэльбээ болохо.
Аша гуша үргэхэдэ,
Үбгэдэй hэльбээ болохо.
Үхэр мал—
Үбhэ тэжээлээр.
Үхи хүбүүд —
Үбгэдэй hургаалаар.
Хобууша айл үгырхэ,
Холшор айл баяжаха.
Хүбүүтэй хүн хүдэр,
Басагатай хүн бардам.
Эсэгэеэ гомдохооходо—
Сүмбэр уула хамхарhан
мэтэ.
Эхэеэ гомдохооходо—
hүн далай шэргэhэн
мэтэ.

НААРГАТАЙХАН НЯМНЯА СЭСЭГ

(Үгүүлэл)

НАМАРАЙ шэнжэ эли болобошье, модо бургааhанай набша намаа үнөөхэ зунайхяараа үргэлжэ надхаhан зандаа. Илангаяа намжаа наруули үдэрнүүдтэ зунайхиhаа ямаршье илгаагүй хэбэртэй. Удхэн ногоон, сэсэгүүд дээгүүр hоно батаганаануд дүүелдэнэ, эрбээхэйнүүд иишэтиишээ ниидэнэ.

Теэд юундэшьеб намжаа сагай барагдахяа байhаниинь сэдьхэлые шэмшэрүүлээд абана. Хүйтэн hалхин, бороо хэзээ буугша ааб гэhэндэл, байгаали шэтнаархешанхай.

Иимэ үдэр «жаран базааай» («жаран нүхэтын») урдуур яаралгүй гэшхэлнэб. Газарай эдеэнэй дэлгэрhэн элдин сагай элдэб үнэрөөр анхилна.

Тротуарай хойто захаар hуулгагдаhан, хүнэй үбсүүндэ хүрэмэ бургааhан ороогоороо тэбхысэ хиргагдажа жэгдэлэгдэнхэй.

...Байза юун бэлэй нихэдээ? Бургааhан соohоо шарахан нямняа сэсэгүүд харагдаба. Хүнэй нюурта хүрэхөөр зажа ургаа гээшэб гэжэ hонирхоод, набшаhа, мүшэр ираад харахадамни, эшынь хүдэр гээшэнь!

Тэрэ бүргааhадые шүдэр үбhэндэл бүхөөр орёожо, хэдэн дахин эгсээр матарhан бэеэрээ. тэгшэлэгдэhэн нюруугаа дээшээ харбажа гарашанхай.

Ай, нямняахайдни, хөөрхэйнүүд! Үрэhэдтнай Удэ, Сэлэнгын саанаhаа ниидэжэ ерээ ёhотой. Хотын сэсэрлиг соо үндэhэлжэ, эндэхи үнжэгэн ургамалнуудтай зэргэлээд ургахадаа, хээрын эрлиг зангаа яhала харуулааш даа.

Түрүүн бултайхадань, эндэхи агаарынь зохидгүй шэнги, шороб үнэртэй холисолдонхой байба. Эртэ үглөөнhөө hүниин хахад болотор хүршэгэнэhэн абяан замханагүй. Хотын автобусуудай түбэй буудалай захада мүндэлhэнөө шарахан сэсэг хаанаhаа мэдэхэ бэлэй? Бүришье гайтай газарта тэрэ ургажа үзэhэн ааб даа.

Бултайжа гараhан үдэрынь наратай сэлмэг hэн. Тэнгэриде нэгэшье үүлэн харагданагүй. Теэд яана гээшэб үгы! Бури дүтэхэнэ ордоhотойгоор хүршэгэнэhэн абяан дуулдаад, набша намаа дээгүүр аадарай томо дуhалнууд налюурдажа захалба.

Нямняа сэсэгэй: «Хухаршана аа губ»,— гэжэ абиртажа байхадань, бороониинь баруул жаа ябашаба. Багаа hонин юм! Хэмэл аадер ягаан томо гүзээтэй машинын мөөр дорohоо дэлбэржэ гараhал. Хойноhоонь үзэгэлэн гоё hолонго үдэшэлсэнэ.

Хээрын сэсэгтэ юун ехэ уhан хэрэгтэй hэм? Үглөө бури шүүдэрэй үшөө хатаадуйдэ дуран соогоо ундалдаг болоходоо, ехэл хүндэтэй газарта орошобоб гэжэ бодоод, нямняа сэсэг наран өөдэ зоригтойгоор тэгүүлшэбэ.

Далда газарта ургахада, үнэхөөрөөшье, зохид. Талада ургаа hаа, шанга hалхинда үлеэлгэжэ гү, али малай хүндэ гэшхүүлжэ, үни таhаржа, үгы болошоhон байжа магад hэн хаш.

Харин эндэнь гансал сохо, шоргоолзонууд үдэрэйнгөө ямаршьеб ажалые дүүргэжэ, иишээ-тиишээ hүндэлхэ юм. hоно, аляаhадшье, эсэхэдээ юм гү, ногоон соо буугаад амардаг байба.

Сэсэг боложо задархадань, hонодо тон адли аад, hанжаhан гүзээтэй, нэгэ жэгдэ суталтайгаар гүнгинэhэн амитан ниидэжэ ерээд, хэды дахин тойроhон бэеэрээ сэхэ дээрэнь буушаба. Иишэ-тиишээ тэршэлжэ, hууряа олоод, тэрэ зүгынь зулай руунь үбшэнтэйхэнөөр хадхажархиба.

Сошоhондоо үндэhэн хүрэтэрөө шэшэргэнэхэдэл гээд, тэрэ дороо аярхан зохидшоожо, нямняа сэсэг жэгтэй мэдэрэлдэ абташаба. Зүгын хөөбэритэйхэн бэеhээ хоншуухаанаар хангалтана.

Шүүhьень нилээд удаан hороhоной hүүлээр тэрэнь агаарта хөөроед, үгы болошобо. Гансал хүлнүүдтэнь аhалдаад ябаhан сайбар тоohохонууд сэсэгэй зөөлэн дэлбэнүүд соо үлэшэhэн байгаа.

Тэрэ үдэрhөө хойшо нямняа дүүхэй наран өөдэ бури үсэдөөр ундыжэ захалба. Энэхэн тротуарай дундуур жэгдэлэгдэжэ хүбөөлэгдэнэн «клумба» гэжэ нэрэтэй талмай дээрэхи астра, георгина гэжэ дангина сэсэгүүдhээ дутуугүй болохоб даа гэжэ шиидэ hэн. Сэхэ нюдэндэ нэгэ зэргэ жэгдээр, угалзатуулан hуулгагдаhан тэдэниие зоной обёороогүйдэ аргагүй ха юм.

Теэд нямняа сэсэг тэдээндэ огто агаархадаггүй бэлэй. hандалинууд дээрэ амардаг эхэнэрнүүд тэдэниие хэды hайхашаабашье, хүнэй үсөөниие hамбаашалжа, нэгэ хэдыень таhалаад, бидэ ягаашьегүйлди гэhэндэл, ураламаа жэмгэд гүүлээд, тоб-тоб гэшхэлэн, саашаа ябашаха. Зарим hэнгэргүйшүүл далда сагта тэрэ сэсэгүүд соо орожо, гамгүй гэшхэжэ байгаад, дуран соогоо суглуулаад арилха.

Түрүүшээр нямняа сэсэг оршон тойронхиие ногооной, бургааhанай забhараар адагладаг hэн. Үдэр ерэхэ бури бүхөөр үндэhэжөөд, эшээ табан-зургаан hалаа болгожо, энэ гордогор бургааhые шүдэрлэн, дээшээ ургажа гарашаба.

Нэгэ үдэшэ наранай ороодүйдэ нариихан залуу басаган хажуудань бии болоод, ургаша-хойшоо ябаба. Часыгаа харан-харан, бури саадахи магазинай үглуу хүрэтэр ошоод бусана.

hүрэг залуушуул гэнтэ-гэнтэ эгшэжэ, ээрэмшээжэ байжа, дуугарhан наяраатай ялагар хайрсагуудаа барин үнгэрнэ. Хүлеэhэн хуниинь ерэхзээ болёо гэжэ мэдэхэдээшье, басаган саашаа ябанагүй.

Энэ үдэшэ бүгшэм hэбшээгүй бэлэй. Клумба дээрэхи сэсэгүүд дэльбээ үни хуряанхай. Гансал нямняа ногоон набша намаа соohоо шарлажа харагдана. Удэ тээhээ hэбшэжэй hэльеэхэнээр татаад абахада, намняа сэсэг хухижэ, зорёон газар иишэ-тиишээ эршэтэйгээр худэлөөд, найгаад абана. Басаганай урмагүйгөөр унтаршаhан нюдэн хээрын сэсэгые одоол обёорбо хаш. Нюдэниинь согтой боложо, дүтэ ерэжэ үнэрдөөд, эльбээд абаба. Хүнэй сэдьхэл заhахын тула ехэ юумэ хэрэггүй гээшэ ха даа.

Хэлэтэй hаа, нямняа сэсэг: «Басагамни, бү уйда, наhан залуу, наран эртэ, сагшни үшөө ерэхэ. Сэдьхэлэйшни баялигые түбhэн зон ойлгоногүй. Тиимэ саг ерэхэ даа, гансал бү уйда...»— гэжэ hанаасань заhаха байгаа.

Теэд тэрээнгүйгөөршье басаган ойлгоо. Тугаарханал хайратайгаар атиршоод байhан дала мүрэнь гансата тэниижэ, харасань сэлмэжэ, толгойгоо дээрэ үргөөд, хүнгэхэнөөр саашаа ябашоо hэн. hанаагаа амарhан наранай дүүхэй нямняашье басагые удэшөөд, унташаба...

Наарагатайхан нямняа сэсэг
Насшаа, гээд дуудабал,
Үнинэй таниг нүхэртэл,
Үрэ зүрхыем номгоруулбал.
Хотын дунда ургадаг
Ходорхой сэсэн нямняа сэсэг
Холоhоо нэнгэн, нэнгэн,
Ходол hанаандам ороболши.
Наранай эшэ тудан,
Найман hадаа ургабаш,
Найр нааданhаа өөрэгүй
Найжа нүхэдөө баясуулбаш.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

ТААБАРИНУУД

Хорёогоор дүүрэн хонид
соо
Хубхай шара гансаараа.
(Мүшэд, hара).

Агта морин газаа,
Аргамжын үзүүр гэртэ.
(Наранай туяа).

Мээл халзан бүүртэй,
Матар тарган эчгитэй,
Тоолошогүй торомтой,
Торгон утаhан аргамжатай.
(Тэнгэри, үүлэн, мүшэд, hолонго).

Зуун морин гүйндэбэ,
Зуудаг шара хашхарба.
(Тэнгэриин нэрьехэ).

Баабайнь нозог залхуу,
Эжынь комгон даруу,
Хүбүүниинь шэрүүн хара,
Басаганиинь урин зулгы.
(Хабар, намар, үбэл, зун).

Орой болоходо,
Олон хилгааhан ниилээ.
Харанхы болоходо,
Хара хилгааhан ниилээ.
(hорьмоhон).

Зэргэлhэн хуhануудай
хойно
Зээрдэ морин уяатай.
(Шүдэн, хэлэн).

Үбэр бэедээ
Үрэбтэр шэнги шэрүүн,
Ара бэедээ
Альган шэнги зоолэн.
(Хэлэн).

Кино, театрнуудта

Бурятский театр драмы имени Х. Намсараева
А. Ким. ХУХЫ ШУБУУНАЙ ГУНИГЛАЛ (Плач кукушки)— в 19-30.

Бурятская филармония
Концертный зал музучилища им. П. И. Чайковского (пр. Победы, 17)— концерт лауреата международных конкурсов рок-музыки ДАНИЭЛЯ в сопровождении группы «Топ-Экспресс (Югославия)— в 17, 19-30.

«ДРУЖБА»
ТОБИ МАКТИГ — в 10, ЗЕРКАЛО ДЛЯ ГЕРОЯ (2 серии)— в 12, 18-10, 20-50, правовой кинолекторий, ПРОЩАЙ, ШПАНА ЗАМОСКВОРЕЦКАЯ...— в 15-30.

«РОДИНА»
ХОЛОДНЫЙ МАРТ — в 9-40, 16-40, МАЛ рии)— в 11- 23-30.

«ПРОГРЕСС»
Красный зв рии)— в 10 20-50, Зем ДРАКОН — в 11-20, 19-20, 21-2

«ЭРДЭМ»
АЛЕНЬКИЙ 14-30, СЛЕД 19-30, КОР — в 12-40,

ВИДЕОЗАЛ четаний)
ИКО — ОТ НОК — в 1 ЛИНЫ ЗН ВОЗМЕЗДИ ГА ЕЛЕ 14-20.

«ОКТЯБРЬ»
СБОРНИК в 9-40, РОЯ (2 се 18, 20-30.

«АРШАН»
РОНЯ, ДО в 17, ОКН 21.

ПРАВДА БУРЯТИИ

КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо.

«Арендэ гурим хүгжөөхэ, худөө нютагуудта экономическа харилсаануудые хубилган шэнэдхэхэ болоhон Литературын худ зохёохы дэхэнь» — дээсэл.

ТАСС абтаhан

Со сэлнүүд.

Сэнхир экран

СУББОТО, 15

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.30—Хоорой коллективуудэй уулзалганууд. 10.15—Багашуулда зорюулагдаhан дамжуулга. 10.45—Штраустанай гэр бүлын хүгжэм. 11.30— Гэрэй академи. 12.00 — «Ала-тоогой угалзанууд». 12.25—«Социалис ороноондо». 12.55—Арадай наадануудые hэргээхэ тухай. 13.25 —«Бултанда ба хүн бүхэндэ». 14.00—«Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 14.20—«Очевидное -невероятное» гэhэн дамжуулга. 15.20—В. Артемьев. «Только верой»—баледнээ хэhэгүүд. 16.00—«Суббото — түрэлхидэй үдэр». hургуулиин Советэй худэлмэридэ түрэлхидэй хаба аадалга тухай. 17.30—Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 17.40— «Эрдэмтэ болоhон түрүүлэгшэтэй хөөрэлдөөн». Социалис Ажалай Герой, Ленинэй нэрэмжэтэ худөө ажахын бүхэсоюзна академиин гэшүүнкорреспондент, XIX партконференциин делегат, Латвиин «Адажи» агрофирмын түрүүлэгшэ А. Э. Каулс тухай. 18.40 —Мультфильмнүүд. 19.10—«Ургалгамжалан ерэhэн манай баялиг. 19.40—«9-дэхи студи. 20.40—«Внимание, всем постам...» — уран hайханай фильм. 22.00— Время. 22.35—«Голубая роза»—фильм-зүжэг. 01.00 —Шэнэ hонин. 01.05—Италиин Рива Дель Гардада болоhон фестиваль.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

10.30—«Элүүр энхэ байлга». 11.25—«Ан амитадай аймагта». 12.35—«Автодизайна-88» выс-

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:
индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор —2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни —2-60-91, пропаганды —2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта —2-69-58, культуры и школ —2-60-21, 2-57-63, информации — 2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —5 -6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 1. Н-01384. Заказ № 237. Индекс 0